

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

MEGEP

(MESLEKÎ EĞİTİM VE ÖĞRETİM SİSTEMİNİN
GÜÇLENDİRİLMESİ PROJESİ)

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ

ÖZEL EĞİTİM

ANKARA ,2007

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen modüller;

- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 02.06.2006 tarih ve 269 sayılı Kararı ile onaylanan, Mesleki ve Teknik Eğitim Okul ve Kurumlarında kademeli olarak yaygınlaştırılan 42 alan ve 192 dala ait çerçeve öğretim programlarında amaçlanan mesleki yeterlikleri kazandırmaya yönelik geliştirilmiş öğretim materyalleridir (Ders Notlarıdır).
- Modüller, bireylere mesleki yeterlik kazandırmak ve bireysel öğrenmeye rehberlik etmek amacıyla öğrenme materyali olarak hazırlanmış, denenmek ve geliştirilmek üzere Mesleki ve Teknik Eğitim Okul ve Kurumlarında uygulanmaya başlanmıştır.
- Modüller teknolojik gelişmelere paralel olarak, amaçlanan yeterliği kazandırmak koşulu ile eğitim öğretim sırasında geliştirilebilir ve yapılması önerilen değişiklikler Bakanlıkta ilgili birime bildirilir.
- Örgün ve yaygın eğitim kurumları, işletmeler ve kendi kendine mesleki yeterlik kazanmak isteyen bireyler modüllere internet üzerinden ulaşılabilirler.
- Basılmış modüller, eğitim kurumlarında öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılır.
- Modüller hiçbir şekilde ticari amaçla kullanılamaz ve ücret karşılığında satılamaz.

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	iii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
1. ÖZEL EĞİTİME GİRİŞ.....	3
1.1. Temel Kavramlar.....	3
1.1.1. Terimler	3
1.1.2. Tanımlar	4
1.2. Amacı	4
1.3 Önemi	5
1.4 Özel Eğitimin İlkeleri.....	6
1.5 Özel Eğitimin Gelişimi.....	7
1.6 Eğitimdeki genel gelişmeler şu aşamalardan geçmiştir:	7
1.7 Nedenleri	9
1.8 Yaygınlık.....	11
1.9 Sınıflandırma.....	11
1.10 Önleme	12
UYGULAMA FAALİYETİ.....	13
DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ.....	14
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	15
ÖLÇME SORULARI.....	15
ÖĞRENME FAALİYETİ 2	17
2. ENGELİ ÖNLEME VE ERKEN TANI.....	17
2.1. Engelin Önlenmesi	17
2.2. Aile Eğitimi	18
2.2.1. Yetersizlikten Etkilenmiş Çocuğa Sahip Ailelerin Geçirdiği Evreler.....	19
2.2.2. Yetersizlikten Etkilenmiş Ailenin Sağaltımında Kullanılan Yöntemler ..	22
2.2.3 Özel Eğitime Muhtaç Bireyin Ailenin Diğer Bireyleriyle Olan İlişkisi....	24
2.3 Erken Tanı	24
2.4. Erken Eğitim Ve Müdahale.....	26
2.5.Ekip Çalışması.....	27
UYGULAMA FAALİYETİ.....	29
DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ.....	31
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	32
ÖĞRENME FAALİYETİ 3	34
3.ENGELLİ ÇOCUĞUN KABULÜ.....	34
3.1. Ana Babanın Özürlü Çocuğa Uyumu.....	36
3.1.1. Birinci Aşama Yaklaşımı	36
3.2 Ailere Yönelik Hizmetler	41
3.2.1 Rehberlik	41
2.2.3 Engelli Çocuğun Kabulünde Anne Babaya Öneriler	44
UYGULAMA FAALİYETİ.....	48

DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ.....	49
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	50
ÖLÇME SORULARI.....	50
DEĞERLENDİRME.....	52
MODÜL DEĞERLENDİRME	53
CEVAP ANAHTARLARI.....	56
ÖNERİLEN KAYNAKLAR.....	58
KAYNAKLAR.....	59

AÇIKLAMALAR

KOD	141EO0010
ALAN	Çocuk gelişimi ve eğitimi
DAL/MESLEK	Erken çocuklukta öğretmen yardımcılığı-özel eğitimde öğretmen yardımcılığı
MODÜLÜN ADI	Özel eğitim
MODÜLÜN TANIMI	Özel eğitimin amacı, kapsamı, nedenleri, engeli önleme ve aile eğitimi konularının anlatıldığı öğrenme materyalidir.
SÜRE	20/24
ÖN KOŞUL	Bu modülün ön koşulu yoktur.
YETERLİK	Özel eğitimi tanımak
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç: Bu modül ile gerekli ortam sağlandığında, özel eğitim durumlarını kavrayabileceksiniz. Amaçlar: <ol style="list-style-type: none">1. Uygun ortam sağlandığında özel eğitim ve engel gruplarını tanıyabileceksiniz.2. Uygun ortam sağlandığında özel eğitimde önleme ve erken tanının önemini kavrayabileceksiniz.3. Uygun ortam sağlandığında engelli çocuğun kabulüne yönelik anne babaya rehberlik edebileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Ortam: Sınıf, erken çocukluk eğitim kurumları, özel eğitim kurumları, rehberlik araştırma merkezleri, özel ve kamu kurum ve kuruluşlarında bulunan eğitim odaları. Donanım: Kaynak kitaplar, bilgisayar, projeksiyon, fotoğraflar, afiş, broşür, dergiler, uyarıcı pano, tepegöz, asetat, fotoğraflar, CD, VCD, bilgisayar donanımları, VCD, DVD, televizyon, projeksiyon.
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	<ul style="list-style-type: none">➤ Modülde yer alan her bir öğrenme faaliyetinden sonra, verilen ölçme araçlarıyla kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek kendinizi değerlendirebileceksiniz.➤ Öğretmen tarafından modül sonunda kazandığınız bilgi ve becerileri değerlendirmek amacıyla çeşitli ölçme araçları uygulanacaktır.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Eğitimin amacı, bireyi ilgi ve yeteneklerine göre yönleltmek, sorunlarının çözümünde yardımcı olmak, toplumun uygar bir üyesi haline getirmektir.

Bu modülde özel eğitimin ne olduğunu, nasıl yapıldığını, özel durumu olan bireylere nasıl tanı konulduğunu, onlara nasıl yardım edilmesi gerektiğini, engeli önlemeyi ve erken tanının önemini, engelli çocuğu olan bir ailenin içinde bulunduğu sosyal-psikolojik durumu, onlara nasıl rehberlik yapılması gerektiğini öğreneceksiniz.

Özel eğitim hizmetlerinin içinde öğretmen çok önemli bir role sahiptir. Özel gereksinimi olan çocuklarla çalışmalarınızda genel bir bilgiye sahip olup bu alandaki yasa ve yönetmelikleri öğreneceksiniz. Bu çalışmaları yaparken sadece başkalarına yardımcı olabilme açısından değil, yaşam süresi içinde kendimiz, bir yakınımız, çocuğumuz yarın bir engelli adayı olabilir, düşüncesiyle hareket ederek bu alanda kendimizi çok iyi yetiştirmeliyiz. Böylece eğitilmiş, mutlu, üretken, kendine güvenen, mesleğinde yeterli birer birey olacaksınız.

Bu modülle, engelin önlenmesinde alınacak tedbirlere ve engel gruplarının sınıflandırılmasını öğretmeye ilişkin etkinlik hazırlayabileceksiniz. Ayrıca engelli çocuğun kabulüne yönelik anne babaya rehberlik etmeye ilişkin çalışmaları uygulayabilmek için yeni bilgi ve becerileri kazanacaksınız.

ÖĞRENME FAALİYETİ 1

AMAÇ

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda uygun ortam sağlandığında özel eğitim ve engel gruplarını tanıyabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

Özel eğitimle ilgili temel kavramları, özel eğitimin amacını ve önemini araştırarak bilgisayar ortamın da bir sunuş oluşturacak şekilde, bir rapor haline getirip, edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınıza sunarak paylaşınız.

1. ÖZEL EĞİTİME GİRİŞ

1.1. Temel Kavramlar

1.1.1. Terimler

➤ Zedelenme – Sapma

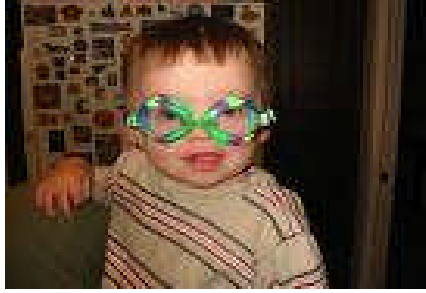
Bireyin psikolojik, sosyolojik, fizyolojik, anatomik yapısında geçici ya da kalıcı türden bir kayıp, yapı veya işleyiş bozukluğu durumudur (işitme veya dil özürlü, zeka geriliği, felçli olma durumu, kolların ya da bacakların tutmayışı, sakat oluşu vb.).

➤ Yetersizlik

Zedelenme ya da sapsmalar sonucu bir insanın normal durumlarda yapması gereken bir etkinliğı yerine getirememesi, sınırlanması durumudur (bacaklarındaki sakatlıktan dolayı yürüyememe, koşamama, işitme kaybından dolayı duymama, iletişim kuramama, zihinsel engelden dolayı algılayamama vb.). Yetersizlik geçici, kalıcı, giderilebilir- giderilemez, etkisi durumdan duruma değışebilen bireysel özellikler göstermektedir.

➤ Özürlü – Engel

Bireyin yaşamı boyunca yaşına, cinsiyetine, sosyal ve kültürel faktörlere bağılı olarak oynaması gereken roller bulunmaktadır. Yetersizliğı yüzünden bu rolleri gereğı gibi yerine getirememesi durumu yani birey yapması gerekenleri özründen dolayı yapamazsa yetersizlik durumu ortaya çıkar, özür engele dönüşmüş olur (işitemeyen çocuk anlayamaz, çevresiyle iletişim kurup konuşamaz, sözlü iletişime dayalı rolleri yerine getiremez. Dil özründen dolayı bayramda çıkıp şiir okuyamaz, ayağıının sakatlığından dolayı koşup oynayamaz).

Resim1.1 :Engelli olan çocuk aileden biri olmayabilir

1.1.2. Tanımlar

➤ Özel Gereksinimi Olan Birey

Ülkemizde “özel eğitime muhtaç çocuk” terimi yaygın kullanılmaktadır. 573 sayılı KHK’ de ise “özel eğitim gerektiren birey” terimi kullanılmıştır.

Özsoy (1989) beden, zihin, duygu ve sosyal özelliklerindeki olağan dışı ayrıcalıkları nedeniyle normal eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamayan çocukları “özel eğitime muhtaç çocuklar” şeklinde tanımlamıştır.

➤ Sakatlık

Çağlar (1987) sakatlığı bedensel, zihinsel, ruhsal ve sosyal özelliklerinde belirli bir oranda ve sürekli olarak işlev kaybı veya bozukluğu sonucu normal yaşamın gereklerine uyamama durumu

➤ En Az Kısıtlayıcı Eğitim Ortamı

Özel gereksinimli bireyin ailesi ve akranlarıyla en fazla birlikte olabileceği ve aynı zamanda eğitim gereksinimlerinin en iyi şekilde karşılanabileceği ortam, o birey için en az kısıtlayıcı eğitim ortamını ifade etmektedir.

➤ Kaynaştırma

Özel gereksinimi olan öğrencilerin özel eğitim desteğiyle araç gereç donanımıyla normal sınıflarda akran gruplarıyla eğitim görmesidir.

1.2. Amacı

Atatürk ilke ve inkılapları ve Atatürk milliyetçiliği ile belirlenen doğrultuda sosyal ve kültürel bütünleşmeyi sağlamak, özel eğitim gereksiniminde olan her öğrenciye ilgi ve yeteneklerini azami derecede geliştirme fırsatı vermek, bu çocukları kendi kendine yetme ve topluma yararlı bireyler olarak yetiştirmek ve bu tip çocukları erken teşhis ve tedaviye almak, en önemli amaç olmalıdır.

Her çocuk ailenin özeli ve gelecek güvencesidir. Çocuk toplumda ailesini temsil edip soyunun devamını sağlayacaktır. Herkesin durumu ne olursa olsun durumuna uygun eğitim alması en doğal ihtiyacı ve hakkıdır. Bu hakkın hiçbir kısıtlamaya tabi tutulmadan bireyin yetenekleri doğrultusunda ve düzeyine göre verilmesi, toplumun temel görevlerinden biridir. Çünkü her birey kendine, ailesine ve topluma, aldığı eğitim oranında yararlı olur. Durumu ne olursa olsun eğitim hakkı kısıtlanan veya verilmeyen bireyler her toplum için zararlıdır. Özürlü çocuğu olan aileler çocuğunun yetişkinliğinde başkalarına bağımlı kalacağını düşünerek gelecek kaygısı yaşarlar. En büyük endişeleri kendilerinden sonra çocuklarının ne olacağıdır. Bu kişilerin varlığı kabul edilerek toplumdan soyutlamadan insan onuruna yaraşır şekilde rehabilite edilmeli ve sosyal destek hizmetleri sunularak topluma katılımları sağlanmalıdır. Bu yapılırken de hızlı bir sürecin takip edilmesi, çağdaş ve bilimsel temellere dayanarak, çağın gerisinde olmayan düzenlemelerle onların bağımsız birer birey olarak yetiştirilmesi gerekmektedir.

Özetle;

- Toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen, üretici ve mutlu bir vatandaş olarak yetiştirmelerini sağlamaya çalışmak,
- Kendi kendilerine yeteli bir duruma gelmeleri için temel yaşam becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak.
- Uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç gereç kullanarak ilgileri, ihtiyaçları, yetenekleri ve yeterlilikleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarına yardımcı olmak amaçlanmıştır.

1.3 Önemi

Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları, uygun yöntem ve tekniklerle bireysel yeterliliklerine dayalı gelişim özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir. Özel eğitimden yararlanmak isteyen bireylerin, yasalarla da desteklenerek önü açılmıştır. Çocukları topluma kazandırmak, kendi kendine yaşamını sürdürebilecek kapasiteyi kazandırmak eğitimin amacıdır. Özel eğitim bireyin gelişimi, var olan yetenek ve gizil güçlerin ortaya çıkması, yetersizlik durumlarında ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde yeterlilik kazandırılması, bireyi başkalarına bağımlı hayat sürdürmesini önlemek, bağımsız bir birey olarak yaşamını sürdürebilmesi için kişinin amacına ulaşım mutlu olması, ailenin ve toplumun refahı açısından çok önemlidir.

“Özel eğitim ; Engelli çocuğun toplumsallaşmasının tek yoludur.”

1.4 Özel Eğitimin İlkeleri

Türk milli eğitimini düzenleyen genel esaslar doğrultusunda özel eğitimle ilgili temel ilkeler 573 sayılı özel eğitim hakkında kanun hükmünde kararname (KHK)'de şu şekilde yer almaktadır:

- Özel eğitimi gerektiren tüm bireyler ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.
- Özel eğitime erken başlamak esastır.

Bireyin özrünün erken farkına varılması, tanının erken konması ve eğitime erken başlanması, bireyin gelişimini olumlu yönde etkileyen önemli hususlardan biri olmaktadır.

- Özel eğitim hizmetleri özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür.
- Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitsel performansları dikkate alınarak amaç, muhteva ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitilmelerine öncelik verilir.
- Özel eğitim gerektiren bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülebilmesi için her türlü rehabilitasyonlarını sağlayarak kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılır.
- Özel eğitim gerektiren bireyler için bireysel eğitim planı geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır. Bu ilke, özel eğitimin bireyin ihtiyaçlarından hareketle planlanarak yürütülmesini öngörmekte, bu amaçla her birey için ayrı ayrı bireyselleştirilmiş eğitim planı yapılmasını ve çerçeve programlarının uygulanmasını esas kabul etmektedir.
- Ailelerin özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif katılımlarının sağlanması esastır. Bu ilke, özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimlerinde ailelerin rolünü vurgulamakta ve onların aktif katılımının sağlanmasını gerekli görmektedir. Bu çerçevede aileler tanılama dahil, eğitimin her aşamasına katılacak ve söz sahibi olacaktır.
- Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde özel eğitim gerektiren bireylerin örgütlerinin görüşlerine önem verilir. Çağdaş ülkelerde gönüllü kuruluşların eğitimdeki rollerinin giderek artma eğilimi göstermesinin bir yansıması olarak özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde ilgili gönüllü kuruluşların katılımı sağlanmaktadır.
- Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanır. Bu ilke, özel eğitim gerektiren bireylerin okul ve okul dışı eğitimlerinin bir bütünlük içerisinde planlanmasını öngörmekte, ayrıca söz konusu bireylerin topluma uyumları ile toplumun onlarla birlikte yaşama becerilerini geliştirme (karşılıklı uyum) yaklaşımı benimsenmektedir.

Resim 1.2: Ne olursa olsun çocuklarımızı sevmeliyiz

1.5 Özel Eğitimin Gelişimi

Özürli bireylerin varlığı insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak eğitimlerine daha sonra başlanmış ve çeşitli evrelerden geçmiştir. Eğitimlerinin geç başlaması normallerin sakatlara karşı tutumundan kaynaklanmıştır. Normal insanların tutumu da bilim, teknoloji ve uygarlığın gelişimi ile değişiklik göstermiştir. Geçmişte sakatlık Tanrının bir cezası olarak düşünülmüş, insanlar ölüme terkedilmiş, normaller için yük olarak görülmüş, bu bakımdan sakattan uzak durmak, onu yok etmek düşüncesi gelişmiş. Başka bir dönemde kötü işlerde kullanılmış ve hor görülmüşler.

Hıristiyanlık, İslamiyet gibi büyük dinler, bilimdeki gelişmeler normallerin sakata, özürliye karşı tutumunu değiştirmiş, onların da insan olduğu, insanca yaşama haklarının olduğu görüşünü yaygınlaştırmıştır. Bu görüş onlara eğitim hizmetlerinin verilmesini gerektirmiştir. Ancak özürliülerin eğitimleri de değişiklik göstermiştir.

1.6 Eğitimdeki genel gelişmeler şu aşamalardan geçmiştir:

➤ Yaygınlık

Özel eğitim önceleri zengin, soylu ailelerin özürli bireyelerine özel olarak verilen bir eğitim olarak başlamış, sonraları isteyen her özürliye özel eğitim verilmesi gerektiği ortaya atılmıştır.

➤ Eğitim Kaynağı

Önceleri özürliülerin eğitim masrafları kendi ailelerince karşılanıyordu. Zengin ve soylu aileler için bu bir sorun değildi ancak yaygınlaşma başlayınca fakir aile çocuklarının eğitim masrafları, hayır kurumlarınca bağış ve yardımlarla karşılanmaya başlanmıştır. Bu konuyla ilgili son görüş ise “özel eğitim harcamaları devlet bütçelerinden sağlanmalıdır” biçimindedir.

➤ **Eğitim Kurumları:**

Önceleri her özür kümesi için ayrı okullar açılmıştır (körler okulu, sağır okulu gibi). Bu okullar yatılı ve gündüzlü olarak başlamıştır. Zamanla normal okulların içinde ayrı özel sınıf uygulamasına, özel sınıftan normal sınıflar içinde kaynaştırma uygulamalarına doğru gidilmiştir.

➤ **Personel:**

Özel eğitim önceleri din adamlarınca yürütülen bir eğitim olarak görülmüştür. Sonraları bu işe meraklı olan herkesin özel eğitim vermeye çalıştığı bir dönem geçmiş, onu izleyen dönemlerde özürlerle hekimler çalışmışlardır. Daha sonra bu işin bir öğretmeni olmalı görüşü kuvvetlenmiştir. Şimdilerde özel eğitim bir ekip işi olarak görülmektedir. Bu ekipte öğretmen, hekim, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, çocuk gelişimci, fizyoterapist, özür türüne göre değişebilen uzmanlar, yardımcı personel ve en önemlisi aile bulunmaktadır.

➤ **Ortam Düzenleme**

Eskiden eğitim ortamı üzerinde pek durulmazken şimdilerde eğitim ortamının özür ve kazandırılmak istenilen davranışa göre fizik, sosyal ve psikolojik özellikler dikkate alınarak düzenlenmesi üzerinde ısrarla durulmaktadır.

➤ **Yöntem, Araç Gereç**

Özür tür ve derecesiyle kazandırılmak istenilen davranışa göre değişik yöntem ve tekniklerin kullanılması, yöntemlerin gerektirdiği bol araç ve gereç çağdaş özel eğitimin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

➤ **Program Geliştirme**

Genel eğitimde olduğu gibi özel eğitimde de program geliştirme çalışmalarının önemi kabul edilmiştir.

➤ **Türkiye’de Özel Eğitim**

Türkiye’de özel eğitimin başlaması, yaygınlaşması ve gelişmesi, özür kümelerine göre değişiklik göstermektedir. Özür kümelerinin her birindeki gelişmeler ilgili modüllerde açıklanmıştır. Genel olarak değerlendirdiğimizde yetimleri, kimsesizleri koruma, bakma, barındırma gibi hizmetler öncelik almaktadır. Günümüzde bu hizmetler Çocuk Esirgeme, sosyal hizmet, Darülaceze, huzurevi, çocuk yuvaları, yetiştirme yurdu, Daruşşafaka vb. gibi adlar altında değişik kurumlarda verilmektedir.

Bazı kaynaklara göre Osmanlı Devletindeki Enderun okulları, üstün zekâlıların eğitimi konusunda dünyada ilk uygulamalar arasında yer almaktadır (14. yy.).

Sağırın, körlerin eğitimleri 19. yy. sonlarına doğru başlamıştır.

Özel eğitimin Milli Eğitim Bakanlığı’nın örgün eğitim hizmetleri arasında yer alması 1951 yılında sağlanabilmiştir. 1983 yılında çıkarılan 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu ve bu kanunun emrettiği yönetmelikler, bugünkü uygulamayı belirtmiştir. Buna göre özel eğitim Bakanlık Merkez Örgütü’nde Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı’nca illerde Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM) yoluyla yürütülmektedir. Özel eğitim çalışmaları sağır, kör, ortopedik özürler,

eğitilebilir, öğretilerabilir zekâ özürllüer için ayrı okul, özel sınıf uygulaması biçiminde görülmektedir. Türkiye’deki özel eğitimin durumu, sorunları ve çözüm önerilerini kapsayan “Birinci Özel Eğitim Konseyi” 13-15 Mayıs 1991 tarihinde toplanmış, sekiz ayrı komisyon çalışmalarını raporlaştırmıştır. Bu konsey Türkiye’de özel eğitim konusunda yapılmış kapsamlı ve şüra nitelikli bir çalışmadır. Uygulamayı olumlu yönde etkileyebilecek olumlu kararlar alınmıştır. Günümüzde ise “Gökkuşuğı Projesi” adı altında yeni bir çalışma başlatılarak özürllülerin eğitimi konusunda Bakanlık olarak maddi destek sağlanarak geniş kapsamlı bir çalışma başlatılmıştır.

1.7 Nedenleri

Engelli olma nedenleri pek çok sınıflamalar halinde ele alınabilmektedir. En çok kullanılan sınıflama doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası oluşmalarına göre yapılan sınıflamadır.

Doğum öncesi nedenler:
➤ Aile soyunda var olan kalıtsal hastalıklar
➤ Özellikle kalıtsal hastalığı olan akrabalar arasındaki evlilikler
➤ Anne ve baba arasındaki kan (Rh) uyumsuzluğu
➤ Kromozomsal nedenler
➤ Annenin doğum yaşının altında ya da üstünde bir yaşta hamile kalması sonucu doğumlar
➤ Hamilelik sırasında doktor tavsiyesi dışında ilaç kullanımı
➤ Hamilelik sırasında annenin sigara, alkol, uyuşturucu kullanması
➤ Hamilelik sırasında röntgen ışınlarına maruz kalma
➤ Hamilelik sırasında yetersiz beslenme
➤ Hamilelik sırasında ateşli, bulaşıcı hastalık geçirme
➤ Hamilelik sırasında kaza, aşırı stres, zehirlenme ve travmaya maruz kalma
➤ Hamilelik sırasında sağlık kontrollerinin ve yapılması gereken te-

davinin yaptırılmaması
➤ Hamile kalmadan önce ve hamilelik döneminde alınması gereken vitamin ve minerallerin eksikliği
➤ Çok sayıda ve sık hamile kalınması veya doğum yapılması
Annede yüksek tansiyon, kalp hastalığı, şeker hastalığı gibi hastalıkların bulunması.
Doğum anına ait nedenler:
➤ Doğumun sağlık kuruluşunda, sağlık elemanlarınca gerçekleştirilmemesi
➤ Doğumun beklenen süreden önce ve güç olması
➤ Bebeğin düşük doğum ağırlığı ile doğması
➤ Doğum esnasında bebeğin travmaya maruz kalması
➤ Doğum esnasında bebeğin oksijensiz kalması
Doğum sonrası nedenler:
➤ Doğum sonrası bebeğin ağır ve ateşli hastalık geçirmesi
➤ Yeni doğan bebeğin sağlık kontrolünden geçirilmemesi ve gerekli testlerin yaptırılmaması
➤ Bebeğin aşılarının düzenli olarak yaptırılmaması
➤ Ağır doğum sarılığı
➤ Bebeğin yetersiz beslenmesi
➤ Ev, iş, trafik kazaları
➤ Zehirlenmeler
➤ Doğal afetler
➤ Ailenin ve çevrenin eğitimsizliği (cehalet)
➤ Bireylerin ihmal ve istismar edilmesi

1.8 Yaygınlık

Özel eğitime muhtaç çocukların özür gruplarına ve yaşlarına göre sayılarının bilinmesi çok önemlidir fakat gerçek doğru bilgiyi sağlamak çok güçtür. Bu güçlüğün birçok nedenleri vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz :

- Özel eğitime muhtaç çocukları belirleme yönteminden kaynaklanan nedenler. Hastanelerde, okullarda, evlerde belirlenmesi konusu yöntemi etkiler.
- Belirlemeyi kimlerin yapacağı ya da yaptığı etki kaynağı olabilir.
- Örnekleme alınarak yapılan çalışmalar, örneklemeden kaynaklanan farklılıklar etki kaynağı olabilir.
- Ailelerin gizlemesi ve bildirmek istemeyişi.
- Araç gereç, yöntem ve tekniklerde yetersizlik etki kaynağı olabilir.

Yukarıda belirtilen bütün güçlüklere ve yetersizliklere rağmen yine de bir oran kullanılarak 1981 Sakatlar Yılı dolayısıyla çağ nüfusunun % 14'ü denilmektedir. Bu oran günümüzde doğum öncesi ve doğum sonrası birçok nedene bağlı olarak daha da artış göstermektedir.

1.9 Sınıflandırma

Özür; bireyin yaş, cins ve sosyo-kültürel etkinliklere bağlı olarak işlevlerini yeteri kadar yerine getirememesi durumudur. Hangi özelliği ile yetersiz ise o konu ile ilgili roller kendisine verilmez.

Böylece bazı rolleri yerine getirmesi engellenmiş olur. Bazı durumlarda ise engel, kişinin yetersizliğinden değil, bazı özelliklerindeki fazla farklılıktan dolayı ortaya çıkabilir. Örneğin üstün zekalı ve üstün yetenekli çocukların normal eğitime tabi tutulması da onların engellenmesine neden olur.

Özel eğitime muhtaç çocuklar farklı özelliklerinden dolayı değişik sınıflama ve gruplama yapılarak incelenir. Bugünkü mevzuata göre tanım ve gruplama şöyle yapılmaktadır: Özel eğitime muhtaç çocuklar beden, zihin, ruh, duyu, sosyal ve sağlık özellikleri ve durumlarındaki özel ayrılıklar nedeniyle normal eğitim hizmetlerinden gereği gibi yararlanamayan çocuklardır. Özel eğitime muhtaç çocuklar Milli Eğitim Bakanlığı'nın yönetmeliğinde (1986) özür türü ve derecelerine göre tanımlanıp gruplandırılmıştır.

Buna göre özür türleri şunlardır:

- Görme engelliler (körler, az görenler)
- İşitme engelliler (sağır, az işitenler)
- Dil ve konuşma güçlüğü olanlar
- Bedensel (ortopedik) engelliler
- Üstün zekalı ve özel yetenekliler
- Zihinsel engelliler
- Öğrenme güçlüğü olanlar
- Uyumsuz çocuklar

Son zamanlarda hiperaktif ve otistik çocuklar da bu gruba dahil edilmiştir.

“Her engelli; bireysel özelliklerine uygun eğitim almalıdır.”

1.10 Önleme

Engelin önlenmesi birey, aile ve toplum açısından çok önemlidir. Engelli bir bireyin durumu etkileşim içinde olduğu tüm toplumu ilgilendirir ve etkiler. Birey sıkıntılarını biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak bir bütünlük içinde yaşar. Fakat bu yaşadıkları, bireyde sınırlı kalmaz; ailesini derinden yaralar, her yönde olumsuz etkiler ve sıkıntılar yaratır. Okulda öğretmenleri, öğrencileri, toplumda iletişim kurduğu kuracağı insanları, işvereni ya da vermek istemeyeni etkiler. Böylece engel, toplumu ilgilendiren bir sorun olarak karşımıza çıkar. O halde bunu önlemeye ne zaman başlayalım, nasıl başlayalım, engelden nasıl korunalım gibi birçok soru aklımıza gelebilir. Bu işi önlemeye evlenmek için karar verme aşamasında başlırsak erken sayılmaz.

Engeli önlemek için şunlara dikkat etmekte yarar vardır:

- Evlenecek çiftler yakın akraba evliliğini tercih etmemelidir.
- Her ikisinin de soyundan genetik olarak süregelen kalıtsal bir hastalığın olup olmadığı araştırılmalıdır.
- Eşler arasında kan uyuşmazlığı (Rh) faktörü olup olmadığı araştırılmalıdır.
- Bulaşıcı bir hastalığın olup olmadığı araştırılmalıdır.
- Evlendikten sonra çocuk yapmak için istekli ve hazır oluşları araştırılmalıdır.
- O anki sağlık durumlarının uygun olup olmadığı araştırılmalı.
- Gebeliğin başlangıcından doğuma kadar olan dönemde düzenli doktor kontrolleri mutlaka yaptırılmalıdır.
- Anne, gebelik döneminde dikkat etmesi gereken kurallara uymalıdır.
- Beslenme ve sağlığına dikkat etmelidir.
- Doğum sonrası bebeğin bakımına, sağlığına dikkat etmeli ve olabilecek kazalara karşı gereken önlemleri almalıdır.
- Herhangi bir nedenle meydana gelen zedelenmenin artmaması için önlem almalı.
- Zedelenmiş özelliği dışında kalan diğer özelliklerinin etkin gelişimini sağlamak için çaba sarf etmeli.
- Zedelenme anına kadar kazanmış olduğu diğer becerileri kaybettirmemeli.

Bütün bu önlemler alındığı halde bir özür durumu varsa gerekli kuruluşlara müracaat edip özürünün eğitimi ve gelişimi için gereken önlemler alınmalıdır.

UYGULAMA FAALİYETİ

Engelli olma nedenlerini ve engelin önlenmesi konusunu öğrenmeye ilişkin etkinlik hazırlayınız. Hazırladığınız etkinlikleri arkadaşlarınızla paylaşınız

	İşlem Basamakları	Öneriler
1.	Engelli olma nedenlerini ve engelin önlenmesi konusunu araştırınız.	Engelli olma nedenlerini ve engelin önlenmesi konusunu çeşitli kaynaklardan ve internetten dikkatli olarak araştırınız.
2.	Engelli olma nedenlerini sınıflandırınız.	Engelli olma nedenlerini dikkatli olarak sınıflandırınız
3.	Engelin önlenmesi ile ilgili olarak yakın çevrenizde neler yapabileceğinizi araştırınız..	Engelin önlenmesi ile ilgili olarak yakın çevrenizde neler yapabileceğinizi listeleyiniz.
4.	Etkinlik sırasında çevrenizle iyi iletişim kurunuz.	Olumlu iletişimde bulununuz.
5.	Araştırmanızı rapor haline getirerek arkadaşlarınızla paylaşınız	Raporunuzu hazırlarken istekli, dikkatli düzenli, temiz ve titiz olunuz.
6.	Etkinliğinizle ilgili raporlarınızı diğer arkadaşlarınızla benzerlik ve farklılıkları karşılaştırarak tartışınız.	Etkinliğinizle ilgili sunuşlarınızı ve raporlarınızı benzerlik ve farklılıkları objektif olarak karşılaştırınız

DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ

	Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1.	Engelli olma nedenlerini ve engelin önlenmesi konusunu araştırdınız mı?		
2.	Engelli olma nedenlerini sınıflandırdınız mı?.		
3.	Engelin önlenmesi ile ilgili olarak yakın çevrenizde neler yapabileceğinizi araştırdınız mı?		
4.	Etkinlik sırasında çevrenizle iyi iletişim kurdunuz mu?		
5.	Araştırmanızı rapor haline getirerek arkadaşlarınızla paylaştınız mı?		
6.	Etkinliğinizle ilgili raporlarınızı diğer arkadaşlarınızla benzerlik ve farklılıklarını karşılaştırarak tartıştınız mı?		

DEĞERLENDİRME

Uygulama faaliyetinde yapmış olduğunuz çalışmayı kontrol listesine göre değerlendiriniz.

Yapmış olduğunuz değerlendirme sonucunda eksiğiniz varsa, faaliyete dönerek ilgili konuyu tekrarlayınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

ÖLÇME SORULARI

Bu faaliyet kapsamında kazandığınız bilgileri aşağıdaki soruları yanıtlayarak belirleyiniz. Cevaplarınızı cevap anahtarından kontrol ediniz.

1. Özel eğitimin önemi aşağıdaki seçeneklerin hangisinde daha iyi açıklanmıştır?
 - A) Toplum açısından önemlidir.
 - B) Bireyin bağımsız davranış geliştirmesi bakımından önemlidir.
 - C) Birey arzu ve isteklerine kavuşur.
 - D) Hepsi.
2. Aşağıdakilerden hangisi özel eğitimin amaçlarından **değildir**?
 - A) Her bireyin durumuna uygun eğitim alması
 - B) Bireyin bağımsız davranışlar geliştirmesi
 - C) Toplum içindeki rollerini gerçekleştirebilmesi
 - D) Engelin ortadan kaldırılması
- 3.Özel eğitimle ilgili temel kavramlar aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Sakatlık, kaynaştırma
 - B) Yetersizlik,zedelenme, özür
 - C) Özel gereksinimi olan birey
 - D) En az kısıtlayıcı eğitim ortamı
4. “Bireyin psikolojik, fizyolojik, anatomik özelliklerinde geçici ya da kalıcı türden bir kayıp yapı ya da işlev bozukluğudur.”
Bu cümle, aşağıdakilerden hangisinin açıklamasıdır?
 - A) Yetersizlik
 - B) Özür-engel
 - C) Zedelenme- sapma
 - D) Sakatlık
5. Engelliliğin genel nedenleri aşağıdaki seçeneklerden hangisinde belirtilmiştir?
 - A) Kazalar ve doğum sırası hatalar
 - B) Doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası nedenler
 - C) Yaşanılan olumsuz çevre koşulları
 - D) Yanlış ilaç kullanımı, zehirli gazlar

6. “Bacakların olmayışı yürümeyi engeller, parmakların sakatlığı kalem tutmayı engeller ve birey yapmak istediği rolleri yerine getiremez.” Bu durum aşağıdaki seçeneklerden hangisinin açıklamasıdır?

- A) Zedelenme- sapma
- B) Yetersizlik
- C) Özel gereksinimi olan birey
- D) Özür-engel

7. “Özel eğitim gerektiren tüm bireyler ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.” açıklaması aşağıdaki seçeneklerin hangisinde yer almıştır?

- A) 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu
- B) 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- C) 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu
- D) Özel eğitim konsey kararları

8. Özel eğitime muhtaç çocukların özür gruplarına ve yaşlarına göre sayılarının tam olarak belirlenmemesinin nedeni aşağıdakilerden hangisidir ?

- A) Ailelerin gizlemesi ve bildirmek istemeyişi.
- B) Araç gereç, yöntem ve tekniklerde yetersizlik
- C) Hastanelerde, okullarda, evlerde belirlenmesi
- D) Hepsi

9. Özel eğitimle ilgili temel ilkeler aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Özel eğitime erken başlamak esastır.
- B) Özel eğitim hizmetleri özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür.
- C) Özel eğitimi gerektiren tüm bireyler ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.
- D) Hepsi

10. “İyi görememe, işitememe, zihinsel gerilik” gibi kavramlar aşağıdaki terimlerden hangisi ya da hangileriyle doğrudan ilgilidir?

- A) Özür- engel
- B) Yetersizlik
- C) Zedelenme- sapma
- D) Sakatlık

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı, cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Yanlış cevaplar verdiyseniz öğrenme faaliyetinin ilgili bölümüne dönerek ilgili bölümü kontrol ediniz. Cevaplarınız doğruysa, diğer öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ 2

AMAÇ

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda uygun ortam sağlandığında özel eğitimde önleme ve erken tanının önemini kavrayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

Engelin önlenmesi konusunu araştırarak bilgisayar ortamında sunuş oluşturacak şekilde rapor haline getirip edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınıza sunarak paylaşınız.

Resim 3 : Engelli çocuklara, engelli olmayan çocuklarla eşit davranınız

2. ENGELİ ÖNLEME VE ERKEN TANI

Çocukları gözlemleyiniz ve engellerini fark ediniz. Bir çocuğun engelinin erken bir safhada belirlenmesi daha etkin mücadele ve daha az zarar görmesi anlamına gelir.

2.1. Engelin Önlenmesi

Önlemler ya da korunma, özel eğitime muhtaç çocukların özür ve özelliklerine göre değişiklik gösterir. Çok önemli ve kapsamlı bir konudur. Bu bakımdan her özür

grubunda önleme konusu ayrı ayrı ele alınmıştır. Biz kısaca genelleyecek olursak şöyle sıralayabiliriz :

- Bireylerde meydana gelebilecek zedelenmeyi, zedelenmeye bağlı yetersizliği ve yetersizliğe bağlı olarak ortaya çıkacak **özür-engel** durumunu önleme ,
- Herhangi bir nedenle meydana gelmiş olan zedelenmenin derecesini artırmama, hiç olmazsa aynı düzeyde tutabilme,
- Bireyin zedelenme anına kadar kazanmış olduğu diğer becerilerini kaybettirmeme,
- Bireyin zedelenmiş özelliği dışında kalan diğer özelliklerinden en etkin ve sağlıklı biçimde yararlanma,
- Çocuk sahibi olmak isteyen eşlerin hamilelik öncesi tam bir sağlık kontrolünden geçmesi,
- Hamile annenin gebelik süresi boyunca dikkat etmesi gereken tüm detayları öğrenerek uyması ve düzenli doktor kontrollerini yaptırması, doğumunu sağlıklı bir ortamda ve takip eden doktoru tarafından yaptırılmasına özen göstermesi,
- Doğum sonrası olabilecek kazalara ve hastalıklara karşı gereken tedbirler alınması ,
- Yaşam standartlarına uygun olarak sağlıklı bir şekilde yaşamını düzene koyması ,
- Bu önlemlerin alınması birçok bilim dalını ilgilendirmekte, birçok kurumun ortaklaşa çalışmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları eğitimcileri ve özel eğitimcileri aşmaktadır. Ancak bazılarının çözümü eğitimsiz mümkün değildir. Eğitim kurumlarının ve eğitimcilerin devreye girmesi gerekir.

2.2. Aile Eğitimi

Ailenin engelli çocuğunu içtenlikle kabul etmesi, yanlış bilgi ve tutumlardan sıyrılması, rahatlatması , çocuğunun gerçek durumu ve geleceği hakkında doğru bilgilere sahip olması, çocukları için neleri nasıl yapacağını bilmesi gerekmektedir. Özel eğitim gerektiren çocukların da yaşama hakları vardır.Bu çocuklar da en temel ihtiyaçlarını diğer normal akranları gibi hissederler.Bu çocuklar da kendisine sevgi ile dokunulduğunda sevildiğini bilir.Kişisel ve sosyal yaşantısında kendi yaşamını bağımsız olarak sürdürebilir.Bağımsız olarak okuma yazma becerilerini, tuvalet, giyinme,yemek yeme, iş ve meslek becerilerini kazanarak üretici durumuna gelebilir.

- Her aile bir bebek beklerken o bebeğe ilişkin hayaller kurar ve engelli bir çocuğun dünyaya gelmesi ihtimali hiç düşünülmez.
- Yapılan tüm hazırlıklar normal bir bebek içindir. Ana-baba dışında ailenin tüm fertlerinin de beklentisi aynı şekildedir.
- Doğumdan önce birçok ailenin engellilik ile ilgili bilgileri oldukça azdır.

- Doğum öncesi dönem boyunca birçok ailenin en büyük korkularından biri de engelli bir çocuk dünyaya getirme ihtimalidir. Bu nedenle aileler “kız erkek fark etmez eli ayağı düzgün olsun” gibi sözlerle beklentilerini ifade ederler.
- Bir çocuğun doğumu aileyi gerek yapısal, gerek gelişimsel, gerekse işlevsel olarak etkiler.
- Çocuğun doğumuyla duyulan mutluluk ve sevinç bu değişimlerin olumsuz etkilerinden aileleri korur.
- Çocuğun özürlü olması durumunda ise sevinç ve mutluluğun yerini yoğun bir yas duygusu alabilir.
- Aile böyle bir çocuğun doğumuyla çok karmaşık bir psikolojik durum içine girmektedir.

Resim4 : Eğitimle mutlu olan bir anne ve çocuğu

2.2.1. Yetersizlikten Etkilenmiş Çocuğa Sahip Ailelerin Geçirdiği Evreler

1. Aşama

Şok

- İnkâr (reddetme)
- Depresyon(içe dönüklük evresi)

2. Aşama

- Karışık Duygular
- Suçluluk
- Kızgınlık
- Utanma

3. Aşama

- Uyma ve Yeniden Düzenleme
- Kabul ve Uyum

I. Aşama

Şok

Anne-baba inançsızlık ve çaresizlik içinde olayı bir türlü kabul edemez. Özellikle anne ağlama krizleri içinde gerçek bir trajedi yaşar. Bu şok evresi çok kısa ya da uzun sürebilir. Bu evrede ebeveyn yakın çevresi ile etkileşimini tamamen kesmiş durumdadır.

İnkâr(Reddetme)

Bazı anne-babalar çocuklarındaki bu farklılığı kabul etmeyerek uzmandan uzmana dolaşır, çareler arayarak çocuklarının iyi olabileceği umudunu taşırlar.

Bir koruma biçimi olan inkâr, bilinmeyen korkusundan ve çocuğun gelecekte neler yapabileceğinin belirsizliğinden kaynaklanmaktadır.

Anne-baba bu devrede kendilerini ifade etmekte de çok zorluk çekmektedir.

Depresyon (içe Dönüklük Evresi)

Yaşanması gerekli olan bu tepki, gerçeğin farkına varmaya doğru bir gidişi oluşturur.

Ancak aşırı yas ve depresyon bazı ailelerde hayat boyu sürebilir. Bu dönemde aileler, çevresiyle ilişkilerini en alt düzeye indirir ve normal çocuk özlemi duyarlar.

Aile, tüm çabalarına rağmen çocuklarının özürlülük durumunun ortadan kalkmadığını fark etmekte, yoğun bir üzüntü ve keder duygusu içinde kendisini umutsuz hissetmektedir

II. Aşama

Karışık Duygular

Sevgi ve kızgınlık duygularının bir arada yaşanmasıdır. Aileler bu duygu ile ya kendilerini özürli çocuklarına tam adarlar ya da reddederler. Özürli çocuk gerçeğini kabul etmeyerek ondan yapabileceğinin fazlasını isterler. Ya da sadece çocuğun fiziksel ihtiyaçlarını karşılayıp duygusal ihtiyaçlarını görmezden gelirler.

Suçluluk

Ailenin yaşadığı duygular arasında üstesinden gelinmesi en zor olan belki de suçluluk duygusudur. Aileler şu ya da bu şekilde çocuğun özüne neden olduklarını ve geçmişteki hataları için cezalandırıldıklarını düşünürler.

Gerçekçi olmaksızın sadece “bu niye bizim başımıza geldi” diye yakınrlar.

Aileler çocuklarının özürli olmasına ilişkin gerçekçi olmayan düşüncelere kapılabilirler.

Kızgınlık

Kızgınlık, ailelerin özürlü çocuklarını kabule giden yolda önemli bir engeldir. Aile "Niye bana oldu? Neden bizim başımıza geldi?" sorularına cevap aramaktadır. Ayrıca, kızgınlık duygularını uzmanlara, öğretmenlere, terapistlere yansıtarak onları suçlamaya başlar.

Utanma

Aileler çocuklarındaki özrü, kendilerinin bir özrü olarak algılamaktadırlar. Bu nedenle bazı anne-babalar çocukla birlikte dışarıya çıkmak istemezler ve çoğunlukla eve kapanmayı tercih ederler. Çoğu zaman toplumun çocuklarına gösterdiği ret, acıma ve garipseme duygularıyla baş etmeye çalışırlar.

III. Aşama

Uyma ve Yeniden Düzenleme

Aile artık farklı özelliğe sahip bir çocuğu olduğunu ve neler yapabileceğinin gerçekçi bir biçimde düşünmeye ve çocuklarıyla daha etkili, verimli bir ilişki düzeyi oluşturmaya çalışır. Tabii bu da aile bireylerinin olumlu yaklaşım ve iletişimiyle yakından ilgilidir. Bazı aileler birbirine destek olurken, bazıları da birbirinden uzaklaşabilirler.

Kabul ve Uyum

Aileler bu duyguları yaşadıkça, kendileri ve çocukları hakkında çok şeyler öğrenirler. Böylece yalnız çocuklarını değil, kendilerinin de zayıf ve kuvvetli taraflarını kabul etmeye başlarlar.

Engelli çocuklara yönelik negatif genellemeler yapmaktan kaçınınız.

“Sakat”, “özürlü” gibi terimler yerine **“fiziksel ya da hareket engeli bulunan çocuk”** diyebilirsiniz.

“Tekerlekli sandalyeye mahkum” yerine **“tekerlekli sandalye kullanan çocuk”**,

“Geri zekalı “yerine” **zihinsel engelli çocuk**”, diyebilirsiniz.

2.2.2. Yetersizlikten Etkilenmiş Ailenin Sağaltımında Kullanılan Yöntemler

2.2.2.1. Olumlu Yöntemler

- Beklentileri ayarlama
- Uzmanlardan yardım alma
- Çocuğun özrü ile ilgili alanlarda çalışmalar

Aile Eğitime Başlamadan Önce Neleri Bilmeliyiz.

Eğitimi Kimlere Vereceğiz.

- Anne-Babaya
- Tüm Aile Bireylerine
- Annelerden Oluşan Gruba
- Babalardan Oluşan Gruba
- Kardeşlerden Oluşan Gruba

Eğitimi Sürecini Nasıl Planlıyoruz.

Süresi;

- Belirli bir zaman diliminde bitecek mi, sürecek mi?

Sıklığı;

- Ne kadar bir zaman diliminde tekrarlayacağım?

Nerede yapılacağı;

- Ne zaman merkezde, ne zaman evlerde veya başka ortamlarda?

Açık ya da kapalılığı;

- Aynı kişilerle mi sürdüreceğim, yeni katılımcı alacak mıyım?
- Hangi programın ve kimin tarafından uygulanacak?
- Aile eğitiminin tüm aşamalarını uygulayacak mıyım, tüm katılımcılar bu aşamalara katılacak mı ve hangi aşamaları ben yürüteceğim, hangi aşamada programı başkaları yürütecek?

Engelli çocuklar, engeli olmayan çocuklarla mümkün olan her yolla birlikte bulunmalı ve kaynaşmalı.

Programın Adı	Aile Eğitim Programı
Hazırlayan Uygulayan	
Program Seviyesi	Bu program 18–40 yaş arası engelli çocuk anneleri için hazırlanmıştır.
Uygulama Yeri	Okul Toplantı Salonu
Süre	Her oturum için 60 dakika
Programın Amaçları	1.Aileyi aktif olarak çocuğun bireysel eğitim programına katmak. 2.Engelli birey ve ailesinin yaşadıkları problemler ve yardıma ihtiyaç duydukları zamanlarda sorun çözücü işlevlerini geliştirmek.
Programın Aşamaları	1.Aile eğitim oturumlarına katılacak ailelerin belirlenmesi. 2.Aile eğitim oturumların planlanması.
Değerlendirme	Aile eğitimi programı uygulanırken yapılacak değerlendirme kriterleri her oturum sonunda uygulamacı tarafından yapılacaktır.
Yöntem ve Teknikler	Sunu,demonstrasyon ve tartışma, uygulamalı etkinlikler ödev verme ve kontrol etme
Araç-Gereç	Bilgisayar, projeksiyon aleti, ders kitabı, kaynak kişi
Program	Konu:Davranış kontrolü ilkelerin öğretilmesi (Uygulamalı Davranış Analiz İlkeleri) 1.Oturum:Aileler bir davranışı gözlenebilir, ölçülebilir terimlerle tanımlamayı ve davranışı nasıl gözleyeceklerini öğrenirler. 2.Oturum:Aileler olumlu davranışları artırmak için olumlu pekiştirmeleri belirlemeyi ve uygulamayı öğrenirler. 3.Oturum:Yardımlar (fiziksel , sözel, model olma, sözel ipucu yardım)

2.2.2.2. Olumsuz Yöntemler

Çocuğun Evlilik Üzerindeki Etkileri

Ailede özürü çocuğun oluşu, aile içinde yeni bir durum yaratır ve aile değişik tutumlar içine girer. Merak, kabullenememe, ne yapacağını şaşırma, suçluluk duygusu, bu problemin düzelip düzelenmeyeceği korkusu, aile içi iletişim ve aile düzeninde ani değişiklikler aileyi psikolojik olarak çökertip çeşitli kaygılara ve ümitsizliklere düşürmektedir. Başına gelen bu duruma bir anlam veremez, çoğu zaman nereye başvuracaklarını bilemezler

Çocuğun eğitimine başlamadan önce ailenin yönlendirilerek gerekli yerlere müracaat edip çocuğunun durumunun nedenlerini araştırıp gerçek veri ve bulguları toplayarak teşhis ve tanı

konulması açısından gerekli rehberlik ve yönlendirmelerin yapılması esastır. Çocuğun gerçek anlamda eğitim aşamasından geçmesi, verilen eğitimin başarılı olması ve olumlu sonuçlar alabilmek için okulda verilen eğitimin devamının evde de sağlanması gerekir.

Çevremizde özürlü bireylerin ailelerini incelediğimizde kendi kabuğuna çekilme, babanın dışa dönüklüğü, annenin içgüdüleriyle kendi sosyal yaşantısından vazgeçerek çocuğunun üzerine odaklanması, problemleriyle baş başa kalması, bazı babaların aileyi terk edip başka bir hayat kurması şeklinde davranışlarla karşılaşmak mümkündür. Bu durumlara kurum ve uzman desteğiyle rahatlatma ve çözüm getirildiğinde aile olabildiğince rahatlamaktadır fakat her aile bulunduğu çevrede böyle bir kurumun olmayışından dolayı, çocuğunu bu kurumlara gönderememektedir.

2.2.3 Özel Eğitime Muhtaç Bireyin Ailenin Diğer Bireyleriyle Olan İlişkisi

- Öfke
- Kıskançlık
- Suçluluk
- Üzüntü
- Utanç
- Reddetme

Resim 5: Engelli çocuğa öğretilenler sık sık tekrarlanmalıdır

2.3 Erken Tanı

Özel eğitimde bireye tanı koyma ve değerlendirme önemlidir. Bu süreç eğitimin başlama aşamasından itibaren özel eğitim devam ettiği sürece tekrarlanması gereken bir dizi çalışma demektir. Tanı (teşhis), bireyin özrüne ad koyma derecesini ve bireyin bundan etkilenme durumunu belirleme demektir.

Tanılama ise 573 \ KHK' da "eğitsel amaçla bireyin tüm gelişim alanlarındaki özelliklerinin belirlenerek değerlendirilmesi sürecini ifade etmektedir." şeklinde tanımlanmaktadır (1997).

Özel gereksinimin türüne göre tanı ve değerlendirmede kullanılan yöntem ve araçlar farklılık göstermektedir. Bu nedenle her bölümde tanı ve değerlendirmeye yer verilmektedir. Tanı ve değerlendirmenin yapıldığı yereler Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı rehberlik ve araştırma merkezleri'nin (RAM) koordinasyonunda ilgili uzmanların katılımıyla yürütülmektedir. Tıbbi tanı, hastanelerin ilgili servislerinde konulmakta, eğitsel tanı ise tıbbi tanı sonuçları da göz önünde bulundurularak RAM'daki uzmanlarca yapılmaktadır.

Tanı ve değerlendirmede dikkat edilmesi gereken ilkeler ise şöyle sıralanabilir:

- **Erkenlik İlkesi**, tanı ve değerlendirme mümkün olduğu kadar erken yapılmalıdır.
- **Bütünlük İlkesi**, değerlendirme yapılırken her bireyin özür durumu ve derecesinin belirlenmesine ek olarak bedensel, zihinsel, sosyal, duygusal, ruhsal ve kişilik özellikleri ile gelişimi ayrı ayrı bütün unsuları kapsayacak şekilde genişliğine ve derinliğine incelenmelidir. İncelemede bütünlüğün sağlanmasına özel bir önem verilmelidir.
- **Derinlik İlkesi**, özel gereksinimi olan bireylerin yalnız incelendiği zamanki durumu değil, o ana kadar olan gelişimi de incelenmelidir. Mümkün olursa doğum öncesinden başlanmalı, doğumdan sonraki gelişimi, geçmişi ve seyri, ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir.
- **Çeşitlilik İlkesi**, özel gereksinimi olan bireylerin özür durumu, derecesi, yetenekleri, ilgileri ve diğer yönlerinin incelenmesinde mümkün olduğu kadar aşağıdaki hususların çeşitlilik ilkesine titizlikle uyulmalıdır.
İncelemede uygulanan testlerde, tekniklerde ve yöntemlerde çeşitlilik, yönlerde ve alanlarda çeşitlilik, disiplinlerde ve uzman kadrosunun ekip çalışmasında çeşitlilik.
- **Uzmanlık İlkesi**, kendi bilim dalında uzman olması, inceleme yaptığı özür dalında yeterli bilgiye ve beceriye sahip olması önem taşımaktadır.
- **Süreklilik İlkesi**, ilk değerlendirme yapıldıktan sonra bunun doğruluğu ve yanlılığı sağlanan değişme ve gelişmeler devamlı olarak izlenmelidir.
- **Yeterlilik İlkesi**, değerlendirmeler, bireyin yalnız özür durumu, derecesi yetersiz olduğu yönleri değil aynı zamanda özellikle yeterli, üstün olduğu ve başarılı olabileceği alanları, yetenekleri ortaya çıkarmayı amaçlamalıdır.
- **İş Birliği İlkesi**, değerlendirmede görev alanlar, kendi aralarında ve çocuğun ailesi ile sıkı bir iş birliği içinde çalışmalıdırlar.

Resim6:Engelli bir çocuk için erken teşhis çok önemlidir

Etkinlik 1 :

Öğretmeninizin uygun gördüğü sayıda gruplar oluşturarak aşağıdaki çalışmayı uygulayınız.

Grubunuzla çevrenizde bulunan bir özel eğitim grubuna giderek gözlem yapınız. Çevre düzenlemesi, eğitimcilerin yaklaşımları, çocukların davranışları, eğitimde kullanılan yöntem teknik araç ve gereçler konusunda gözlemlerinizi yazınız. Edindiğiniz bilgilerinizi ve gözlemlerinizi sınıfta arkadaşlarınıza sununuz.

Gözlem yapmak için :

Önceden amacınızı belirtip randevu alınız.

Randevu için kurumun ve sizin uygun zamanınızı seçiniz.

Gözlemlerinizi ve kurum çalışanlarından aldığınız bilgileri yazınız.

2.4. Erken Eğitim Ve Müdahale

Son yıllarda özel eğitimin olabildiğince erken yaşlarda başlaması düşüncesi hızla önem kazanmaktadır. Erken özel eğitim, 0-6 yaş arasındaki gelişim geriliği olan ya da risk altında bulunan çocuklar ile ailelerine sağlanan eğitim hizmetleridir.

Erken özel eğitim hizmetleri, uzmanın aileyi evinde ziyaret etmesiyle tümüyle evde (eve dayalı); zaman zaman uzmanın eve, zaman zaman da ailenin kuruma gelmesiyle evde ve kurumda (ev ve kuruma dayalı) ve ailenin kuruma gitmesiyle kurumda (kuruma dayalı) olmak üzere üç şekilde sunulabilmektedir.

Bunlarla birlikte dikkat edilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Bunlar:

- Eğitim ve öğretime erken başlamak çok önemlidir.
- Öğretecek şeyin veya işin tamamı birden öğretilmemeli, parça parça tekrarlar ile öğretilmeye çalışılmalıdır. Örneğin sabah temizliği için önce el yıkamayı, sonra diş fırçalamayı, sonra da saç taramayı öğretmelidir.

- Çocuğa öğretilenler sık sık tekrarlanmalıdır. Öğrenemediği takdirde ısrar edilmemelidir, bununla birlikte vazgeçilmemelidir. Aradan zaman geçtikten sonra sabırla aynı işlemler yaptırılmaya çalışılmalıdır.
- Yapılacak işlemler çocuğun bildiğinden yola çıkılarak basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir yol izlenerek öğretilmelidir.
- Bir şey öğretilirken onu yapamadığında kesinlikle kızmamalı, aksine destekleyip onu cesaretlendirmelidir. Bıktırıcı ve yorucu olmamalıdır.
- Onu olduğu gibi kabul etmeli, akranlarıyla kesinlikle kıyaslamamalıdır.
- Çocuğun yapabileceği kolaylıktaki ihtiyaçları kesinlikle yapmamalıyız, onun yapabilmesi için fırsat tanınmalı ve ortam hazırlamalıyız.

Engelli çocuğun günlük yaşam becerilerini kazanması, onu bağımsız ve kendine yeten bir birey haline getirir.

2.5.Ekip Çalışması

Engellilerin eğitimi özel eğitim okullarında ve devletin açmış olduğu, özür türlerine göre farklı hizmetler veren özel eğitim okullarında ekip çalışmasıyla gerçekleştirilebilir ve istenilen amaca ulaşılabilir. Bu okullar diğerlerinden farklı olarak gelişmekte ve faaliyet göstermektedir. Bunun için mekânlar, engel türlerine göre yapılandırılmakta ve bu alanda eğitim görmüş meslek elemanlarınca yönetilmektedir. Kurumlardaki bireylerin eğitim ve rehabilitasyonu; sosyal hizmet uzmanı, psikolog, psikolojik danışman, fizyoterapist, özel eğitim uzmanı, çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanı, konuşma terapisti, el sanatları ve uğraşı terapisti, özel eğitim sınıf öğretmeni gibi meslek elemanlarından oluşan ekip tarafından ekip çalışması ilkelerine uygun olarak yürütülmektedir. Ayrıca doktor ve hemşire gibi sağlık elemanları, üniversitelerden akademisyenler ile çeşitli kurumlarda görev yapan meslek elemanlarının desteği, görüşü ve gerektiğinde gönüllü olarak katkıları alınmaktadır. Yardımcı personel olarak çocuk eğiticisi, sekreter, şoför, teknik eleman ve hizmetli olmak üzere çeşitli personel çalışmaktadır. Bu nedenle bu kurumlar önemli bir istihdam alanı oluşturmaktadır.

Bunların yanı sıra özel eğitim ve rehabilite hizmetlerine ihtiyaç duyan bireylerin eğitim ve öğretimleri sonucu, kendine ve topluma faydalı kişiler olarak yetişebilmeleri ve istihdamları için uygun işyerleri araştıran, engelli istihdamına elverişli iş kolları ile ilgili olarak motive edici, rehberlik ve koordinatörlük hizmetleri veren ve onlara bu konuda gerekli rehberliği yapan özel kurumlar engelli bireylerin de çalışma yaşamına girmesinde pay sahibi olabilmektedir.

Özel kurumlar, özel eğitim ve rehabilitasyonla ilgili olarak hazırlanan yazılı ve görsel materyalleri elde ederek ailelerin ve toplumun bilgilendirilmesinde kullanmaktadır. Ayrıca, kendi bünyesinde engelliler alanına ilişkin bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunarak, bu faaliyetleri çeşitli etkinlikler çerçevesinde kamuoyuna duyurmaktadır. Böylece engelliliğin bilinen ve bilinmeyen pek çok nedenleri eğitim yoluyla az ya da çok kamuoyuna duyurularak genel anlamda toplumun bu konuda bilinçlenmesi sağlanmış olmaktadır.

GÖRÜŞME FORMU

- Adınız Soyadınız :
/...../200
- Hamilelik döneminizi nerede ve nasıl geçirdiniz ?
- Hamilelik süresince herhangi bir rahatsızlığınız oldu mu ?
- Hamilelik yaşıınız kaçtı ?
- Bebeğinizi nasıl bir ortamda(hastane, ev, yolda vb.) ve ne şekilde (normal, sezaryen, vakum vb.) dünyaya getirdiniz.
- Çocuğunuzun özü nedir ?
- Özrün nedenini araştırıp öğrendiniz mi?
- Anne – babada genetik bir taşıyıcılık var mı ?
- Çocuğunuzun özürlü olduğunu ne zaman öğrendiniz ?
- İlk öğrendiğinizde tepkiniz ne oldu ?
- Çocuğunuzun özrünü öğrendikten sonra neler yaptınız ?
- Özürlü birey annesi olarak neler yaşadınız ?
- Ailenizde neler değişti ?
- Çocuğunuz şu anda tedavi görüyor mu ?
- Tedaviye ne zaman başladınız. ?
- Eğitimi konusunda bilgi aldınız mı ?
- Ona bireysel yeterlilik kazandırmak için neler yapıyorsunuz ?
- Ev ortamında hareket gelişimini sağlamak için ne gibi değişiklikler yaptınız ?
- Karşılaştığınız zorluklar nelerdir ?
- Ailenize ne gibi kısıtlamalar getirdi ?
- Aile içi ilişkiyi nasıl etkiledi ?
- Biz size nasıl yardımcı olabiliriz ?
- Önerileriniz.....
- Teşekkür ederiz.

UYGULAMA FAALİYETİ

Engeli önleme ve aile eğitimi konularını inceleyerek rapor hazırlayınız. Hazırladığınız raporu arkadaşlarınızla paylaşınız.

1.	Engelli çocuğa sahip iki aile ile görüşme yapınız.	Görüşme yapılacak aileleri önceden tespit ediniz. Görüşme hakkında kısa bilgi veriniz. Görüşmeci olarak bilgi veren değil, alan kişi olunuz. Davranışlarınız karşı tarafa güven versin, saygı ortamı doğursun. Görüşmeyi sohbet havasına sokmayınız. Cevap vermek istemediği konularda zorlamayınız. Fazla özeline girmeyiniz.
2.	Her iki aileyi karşılaştırınız.	Ön yargılı olmamaya dikkat ediniz.
3.	Her iki ailenin benzer ve farklı yönlerini belirleyiniz.	Çalışmalarınızda detaylara önem veriniz.
4.	İncelemelerinizi rapor haline getiriniz.	Çalışmalarınızın aşama aşama raporunuzda yer almasına dikkat ediniz. Raporlarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

	İŞLEM BASAMAKLARI	ÖNERİLER
5.	Engelin önlenmesi konusunu araştırınız.	Engelin önlenmesi konusunu çeşitli kaynaklardan ve internetten araştırınız.
6.	Yetersizlikten etkilenmiş çocuğa sahip ailelerin geçirdiği evreleri araştırınız.	Araştırdığınız konuları rapor ederek sınıfta paylaşınız.

7.	Yetersizlikten etkilenmiş ailenin sağaltımında kullanılan yöntemleri araştırınız.	Araştırdığınız konuları sınıfta paylaşınız.
8.	Görüşme yapmadan önce gerekli randevuları alınız.	Görüşmeyi yapmak için ailelerden randevu alınız. Zamanı önceden belirleyiniz.
9.	Görüşülecek konuları belirleyiniz	Görüşmenin kısa ve öz olmasına dikkat ediniz.

DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ

Uygulama faaliyetinde yapmış olduğunuz çalışmaları kendiniz ya da arkadaşınızla değişerek değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
1.	Engelin önlenmesi konusunu araştırdınız mı?		
2.	Yetersizlikten etkilenmiş çocuğa sahip ailelerin geçirdiği evreleri araştırdınız mı?		
3.	Yetersizlikten etkilenmiş ailenin sağaltımında kullanılan yöntemleri araştırdınız mı?		
4.	Görüşme yapmadan önce gerekli randevuları aldınız mı?		
5.	Görüşülecek konuları belirlediniz mi?		
6.	Engelli çocuğa sahip iki aile ile görüşme yaptınız mı?		
7.	Her iki aileyi karşılaştırdınız mı?		
8.	Her iki ailenin benzer ve farklı yönlerini belirlediniz mi?		
9.	İncelemelerinizi rapor haline getirdiniz mi?		

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

ÖLÇME SORULARI

Bu faaliyet kapsamında kazandığınız bilgileri aşağıdaki soruları yanıtlayarak belirleyiniz. Cevaplarınızı cevap anahtarından kontrol ediniz.

- Engelli çocuğa sahip olan aile çocuğunun bağımsız davranışlar geliştirebilmesi için aşağıdaki seçeneklerden hangisini yapmalıdır?
A) Yaptığı her işte çocuğa yardımcı olmalıdır.
B) Onun yerine kendisi yaparak görmesini sağlamalıdır.
C) Deneme yanılma yoluyla öğrenmesine fırsat vermelidir.
D) Kardeşlerinin yardımcı olmasını sağlamalıdır.
- Özürlü çocuğa sahip olan ailede görülen değişiklikler aşağıdaki seçeneklerin hangisinde **doğru** olarak verilmiştir?
A) Şok, şaşkınlık, suçluluk duygusu
B) Aile düzenindeki ani değişiklik
C) Psikolojik çöküntü, ümitsizlik
D) Hepsi
- Çocuğun eğitiminde başarıya ulaşabilmek ve olumlu sonuç alabilmek için yapılması gereken en önemli şey aşağıdakilerden hangisidir?
A) Ana okuluna göndermelidir.
B) Özürlü çocuğu olan ailelerden sormalıdır.
C) Kaynaştırma eğitimi almalıdır.
D) Aile eğitimin her aşamada katılmalıdır.
- Yetersizlikten etkilenmiş ailenin geçirdiği evreler aşağıdaki seçeneklerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?
A) Kırgınlık, şaşkınlık, uyum
B) Depresyon, reddetme, pazarlık
C) Kızgınlık, normal karşılama, erken tanı
D) Üzüntü, önleme, nedenini araştırma
- Engelli çocuğa erken tanı konulması neyi önlemiş olur?
A) Ailenin üzülmesini
B) Çocuğun engelden en az etkilenmesini
C) Çocuğun akranlarından geri kalmasını
D) Özürlü kolay atlatılmasını
- Ekip çalışmasında kimler görev almaktadır?
A) Doktor, hemşire, hasta bakıcı
B) Sosyal hizmet uzmanı, çocuk gelişimi öğretmeni
C) Aile, öğretmen, fizyoterapist

D) Alan uzmanı, aile, doktor, eğitimci

7. Engelli çocuğun kabulü hangi aşamada kolaylaşır?

- A) Ailenin eğitilmiş ve bilinçli oluşu
- B) Erken tanı ve tedavi yöntemlerinin bilinişi
- C) Ailenin uzman desteği alması, terapi görmesi
- D) Hepsi

8. Aile eğitimine başlamadan önce neleri bilmek gerekir?

- A) Eğitimin kimlere verileceği (anne-baba)
- B) Annelerden oluşan gruba, babalardan oluşan gruba
- C) Anne- baba ve kardeşlerden oluşan gruba
- D) Hepsi

9. Aşağıdakilerden hangisi aile eğitim programının amaçlarından **değildir?**

- A) Aileyi aktif olarak çocuğun bireysel eğitim programına katmak.
- B) Aileye ödev vermek ve kontrol etmek.
- C) Her oturum için aynı süreyi ayarlamak.
- D) Engelli birey ve ailesinin sorun çözücü işlevlerini geliştirmek.

10. Engelli bireyi olan aileler aile içi iletişimde neyi **yapmazlar ?**

- A) Anne baba olarak birbirlerini suçlama
- B) Durumu hemen kabullenip uyum sağlama
- C) Çocuğunu aşırı derecede koruma
- D) Çocuğuna acıyarak yaklaşma

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı, cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Yanlış cevaplar verdiyseniz öğrenme faaliyetinin ilgili bölümüne dönerek ilgili bölümü kontrol ediniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ 3

AMAÇ

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda uygun ortam sağlandığında engelli çocuğun kabulüne yönelik anne babaya rehberlik etmeye ilişkin çalışmaları uygulayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

Engelli çocuğun kabulüne yönelik yapılan çalışmaları araştırınız. Bir rapor haline getirip edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınıza sunarak paylaşınız.

Resim :7 Çocuğun olduğu gibi kabul edilmesi, ileride karşılaşılabilecek sorunların üstesinden gelinmesinde atılacak önemli bir adımdır

3.ENGELLİ ÇOCUĞUN KABULÜ

Çocuk, her aileye gelecek güvencesi ve mutluluk kaynağıdır. Hamileliğin başlangıcından itibaren ailede değişik duygular yaşanmaya başlanır. Sağlık durumu, cinsiyeti, evde ne gibi değişikliklere neden olacağı, ortamın nasıl düzenleneceği merak konusu olur. Her aile sağlıklı bir bebek bekler ancak aileye özürlü bir bebek gelmesi durumunda bütün bu duygu ve düşünceler, heyecanlar, altüst olur. Ailenin ruh sağlığı bozulur, adeta şoka girer, aile karmaşık duygu ve düşünce çatışması yaşar. Bunun nedenlerini düşünürken bir taraftan çareler arar, ilgili ilgisiz, birçok yere başvurur, çocuklarının sağlığına kavuşması için çeşitli çareler arayışında olurlar. Kızgınlık, utanma, şok, inkâr, depresyon gibi karışık duygularla çocuğu reddetme yoluna gidebilir, suçluluk duygusu hisseder ya da bir suçlu arayabilirler. Zamanla bu durumu kabullenir, çocuğun eğitimi ve gelişimi konusunda gerekli yerlere başvurur doktor, uzman ve eğitimcilerin

desteği ve hizmetiyle eğitimi, gelişimi ve bağımsız davranışlar geliştirebilmesi için çaba sarf ederler.

Aynı zamanda engelli bireyin okulda ve çevresinde, kısaca toplum içinde kabul gormesi önceleri biraz zor olmakla beraber belli bir zaman surecinin ardından bu birey toplum tarafından normal karşılanmakta ve onun da sağlıklı insanlar gibi sosyal yaşam alanı ve sosyal yaşam hakkı olduğu kabul edilmektedir.

Resim8: ocuk eğitilirse, engel aşılır

Anne ve baba için bebeklerinin engelli olduğunu öğrenmek buyuk bir şoktur. Çoğu zaman ne yapacaklarını bilemezler ve endişe içindedirler. Kızgınlık, acı, üzüntü ve suçluluk gibi son derece yoğun duygular yaşarlar. Tüm bu tepkiler normaldir. Bunları, engelli ile karşı karşıya kalan anne ve babalar anlatıyor. Ayrıca nasıl yavaş yavaş yeni yaşamlarına uyum sağladıklarını da .

Engeli olan bir çocuğun doğumu ailenin dengesini alt st ederek ailelerin değişik duygu ve düşüncelerinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu duygular kaynaklar incelendiğinde şok, inkar (reddetme), suçluluk, kızgınlık, depresyon, nesnellik ve çözüm ya da pazarlık ve kabullenme gibi evreleri içerir. Bazı yazarlar, anne babaların birer birey olarak düzenli, birbirini izleyen ve kestirilebilir tepkiler gsteremeyebileğini ne sürerler. Anne babalar değişen sıralarla, her evrede farklı zaman ve enerji harcayarak çeşitli evrelerden geçebilir ve bazı evreleri hiç yaşayamayabilirler. En son evreye gelindiğinde ocuk, olduğu gibi kabul edilir. ocuğu olduğu gibi kabul etme birkaç ayı alabileceği gibi, yılları da alabilir. Kabul suresi kısa olduğunda anne baba ve ocuk daha mutlu olabilir. ocuğu kabul etme, ona özelliklerine göre eğitim vermeyele başlamaktadır. Yetersizlikten etkilenmiş bir çocuğa karşı ailelerin göstermiş olduğu tutumların altında çocuğun aile için taşıdığı anlam yatmaktadır.

Aşağıda açıklayacağımız konular bir önceki konularla verilmiştir. Bu konumuzda yaşanan olaylar örnekleri ile açıklanmıştır.

3.1. Ana Babanın Özürlü Çocuğa Uyumu

Aileler için özürlü bir bireye sahip olacaklarını veya olduklarını öğrenmek yaşamlarının en zorlu deneyimidir. Bilindiği gibi özürlülük bazen doğum öncesi veya doğumda teşhis edilmekle birlikte, bazen de hastalık, kaza vb. nedenlerle sonradan da ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda aileler için en genel güçlük özürlülüğe ilişkin durumun teşhisi ya da öğrenme aşamasındadır. Bekleme süreci son derece yıpratıcı bir dönemdir. Gerçeği öğrenmek aileler açısından belirsizliğe tercih edilen bir durumdur.

Literatür çalışmaları incelendiğinde ana-babaların özürlü çocuklarına uyum konusunda iki temel yaklaşım üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlardan biri “aşama yaklaşımı (stage theory)” diğeri ise “aile sistemleri yaklaşımı(family-systems perspective)” dir

3.1.1. Birinci Aşama Yaklaşımı

Özürlü çocukların aileleri normal çocuğa sahip ailelerden farklı olarak değerlendirilmemelidir. Çocuğun özürlü kesin olarak tanımlandıktan aile bireylerinin çocuğu ve özürlü kabullenebilmesi çok önemlidir. Ancak aileler bu sürece ulaşana kadar bazı aşamalardan geçmektedirler. Genellikle bu aşamalar üç ana başlık altında toplanmaktadır.

Birincil Tepkiler

Şok

Çocuğunun özürlü olduğunu öğrenen ailelerde sıklıkla gözlenen tepkilerden ilkidir. Genellikle bu durum ağlama, tepkisiz kalma ve kendini çaresiz hissetme şeklinde ortaya konmaktadır Aşağıda çocuklarının özürlü olduğunu ilk defa öğrenen anne ve babanın duygularıyla ilgili örnekler verilmektedir; “S ’nin özürlü olduğunu ilk defa 22 aylık olduğunda öğrendik. O güne kadar özürlü olabileceğini asla kabul edemeyeceğimiz oğlumuz, normal sağlık kontrolleri için götürdüğümüz doktor “otistik” tanısı koymuştu. O anda tüm dünyanın başımıza yıkıldığını hissettik. Çok çaresiz ve yalnızdık. Bu öylesine bir duyuydu ki adeta şok geçiriyorduk ve kimsenin bizim yaşadığımız bu acıyı anlaması mümkün olamazdı’

“K ’nın özürlü olduğunu duymak, yüzümüze inen bir tokat gibiydi. Önceleri çok ağladım, kelimeler adeta boğazıma tıkanıyordu.. Hiç kimseyi göreceğim, konuşacak halim kalmamıştı. Gerçekten ne yapacağımı bilemiyordum, çok ağladım ve uykusuz geceler geçirdim. Sürekli Tanrıya dua ediyordum. Bir mucize olmalıydı ve sabah uyandığimde her şey normale dönmeliydi.”

Böyle bir şey nasıl olabilirdi? Olsa bile sadece filmlerde görebilirdik. Neden bize? Neden benim çocuğum ofistik olmuştu? Bu öylesine rahatsız edici bir duyuydu ki inanmak, kabullenmek hiç mümkün değildi.”

Özür ve özürle baş etme yolları hakkında yeterince bilgi sahibi olmamaktan doğan kaygılar, ailede yukarıda bahsedilen duyguların ortaya çıkmasına, yardım edilmezse kronikleşmesine neden olmaktadır.

Reddetme

Bazı anne-babalar çocuklarının özürlü olduğunu kabul etmek istemeyebilirler, bir savunma mekanizması olan reddetme, bilinmeyene karşı duyulan korkudan kaynaklanmaktadır. Çocuğun ve kendilerinin gelecekte yaşayabileceklerine yönelik duyulan endişeler, kaygılar, üstlenilmesi gereken sorumluluklar, “halimiz ne olacak?” sorusuna yetersiz kalan açıklamalar, reddetme davranışının görülmesine neden olmaktadır. Bu davranışın düzeltilmesi zaman almaktadır.

Acı çekme ve Depresyon

Genellikle anne-babalar özürlü çocuğa sahip olmaları nedeniyle hayal kırıklığına uğrarlar. Çoğunlukla anne-babalar için özür, hayallerinde yaşattıkları ideal çocuğun yok olmasının sembolü olabilmektedir. Böyle bir durumda duyulan acı, gerçekten çok sevilen birinin kaybedilmesi karşısında duyulan acıya eşittir. Acı çekme, gerçeğin kabul edilmesini kolaylaştıran bir duygu olarak görülmektedir.

Depresyon ise genellikle acı çekme süreci sonunda ortaya çıkmaktadır. Çoğunlukla anne-babalar yükledikleri sorumluluklar karşısında her şeye güçlerinin yetmeyeceği inancı ile depresyona girmektedirler.

Acı çekme ve depresyon sonucu ailelerde “geri çekilme” ya da “sosyal etkileşimlerden kaçınma” davranışları gözlenebilmektedir.

Aşağıda bu aşamayı yaşamış olan ailelerle ilgili örnekler verilmektedir.

‘Çocuğumun özürlü olduğunu öğrendikten sonra duyduğum acıyı dindirmenin ya da acımdan kurtulmanın bir tek yolu olabilirdi; doyasıya ağlamak... Bir süre rahatlamak için ağlamayı sürdürdüm. Ağlamak beni o anda içimdeki acıdan kurtarıyor gibiydi. Ancak kendime eziyet ettiğimi biliyordum. Birileriyle bunu paylaşmak arzusu duyuyordum. Çevremdeki kişilere beni rahatlatıcak sözcükler söylemeleri için adeta yalvaran gözlerle bakıyordum. Bir şeyler olmalıydı. Bu acıdan kurtulmak zorundaydım.’

“Eşim bana göre daha kontrollü ve sakin görünüyordu. Oldukça sessiz, sakin, ciddi ve sıkıntılı idi. Çoğunlukla yalnız kalmak ve tek başına düşünmek istediğini söylüyordu. Özellikle de balık tutmaya gitmek, tek arzusu haline gelmişti. Onunla aynı acıyı duyuyordum. Ancak o duyduğu acıyı hiçbir zaman benimle paylaşmak istemedi. Gittikçe daha karamsar oldu ve artık yemek saatleri dışında onunla hiç iletişim kuramaz hale geldim.”

Özrünün bilinmeyen yönleri, çözümsüzlüğün getirdiği çaresizlik, endişe, gelecek korkusu, sıklıkla bireylerin bu tür duygular yaşamasına, acı çekmelerine neden olabilmektedir. Çocuğun özrü ile ilgili bilgileri edindikçe, çocuklarına nasıl yardım edebileceklerini öğrendikçe ve bir şeyler başarılıldıkça, yaşadıkları bu tür duyguların etkisi azalmaktadır.

İkincil Tepkiler

Suçluluk Duyma

Özürü çocuga sahip olan her ailede yoğun olarak acı çekme ile gözlenen tepkilerdendir. Anne babaların çocuklarındaki özre kendilerinin neden olduklarını düşünmelerinden ya da bazı hatalı davranışları sonucunda Tanrı tarafından cezalandırılmış olabileceklerine inanmalarından kaynaklanabilmektedir.

Aşağıda, çocuğunun özründen dolayı suçluluk duyan bir annenin duygularını yer almaktadır. “Çocuğumun özürü olduğunu öğrendikten sonra hamilelik dönemini düşünmeye başladım. Neler yaptığımı, kimlerle temas ettiğimi, ilaç kullanıp kullanmadığımı hatta geçirdiğim tüm testleri, kontrolleri bile tek tek ayrıntılı olarak düşünmeye başladım. Yediğim yiyeceklere, içeceklerle kadar hatırlamaya çalıştım. Gene de emin olamıyordum. Unuttuğum ya da atladığım bir şey olmalıydı”

“Keşke sigara içmeseydim, keşke beslenmeme daha dikkat etseydim, keşke doktor kontrollerimi aksatmasaydım keşke eşime daha çok yardımcı olsaydım, keşke onu daha iyi bir hastaneye götürseydim...”

Örneklerdeki “keşke”ler kendilerini suçlamalarının birer ifadesidir.

Kararsızlık

Özürü çocuga sahip olan bazı anne babalarda, duruma hemen uyum sağlama gözlenirken, bazılarında bu süreç daha uzun sürmektedir. Kabullemeye görülen kararsızlık, aile bireylerinin birbirlerini suçlamalarından kaynaklanabilmektedir.

Kızgınlık Duyma

Kızgınlık duyma, genellikle anne babaların kabullenme sürecinde yaşanan ve kabullenmeyi engelleyici duygudur.”Neden ben, neden benim/bizim çocuğumuz?” soruları sıklıkla sorulur. Kızgınlığı kişi kendine yöneltebileceği gibi ailenin diğer üyelerine, özürü bireye ve diğer insanlara yansıtabilir. Doktorlar, eğitimciler ve terapistler de kızgınlık duyulan kişiler olabilmektedir. Anne babaların bu duygudan kurtulabilmeleri için mesleki yardım almaları gerekmektedir.

Aşağıda kızgınlık duygusu yaşamış olan bir annenin kendisi ile ilgili gözlemlerine ait örnek verilmektedir:

“Çocuğumuza otistik tanısı konduğunda, eşim ve ben, bize bunu söyleyen doktorla birlikte herkese kızgınlık duymaya başlamıştık. Çocuğumuzda bir gerilik söz konusu idi ve hiç kimse bizi yeterince aydınlatmıyordu. Uzmanlar, komşular, arkadaşlar hatta kitap yazarları bile kızgınlık duyduğumuz kişiler arasındaydı. Kısaca, yaşadığımız acıyı paylaşmayan ya da bizleri rahatlatıcı sözcükleri kullanmayan herkese karşı kızgınlığımız vardı. Zamanla bu

duygumuzu daha kontrol edebilir düzeye ulaşabildik. Bizler de doğal davranmalı ve diğerleri gibi rahat olmalıydık. Ortada kabullenilmesi gereken bir gerçek vardı. Suçlu olsun ya da olmasın mutlaka birisi çözüm bulmak zorundaydı. Etrafa kızmak problemimize çözüm getirmiyor, tersine hem bizi hem de çocuğumuzu daha fazla yıpratıyordu.”

Bir başkasını suçlama, kızgınlık duygularını dile getirme, aslında kişinin duyduğu suçluluğu azaltmak ya da ondan kurtulmak amacıyla geliştirdiği bir tepkidir. Kısa süre içinde kontrol altına alınması, anne baba ve çocuk açısından yararlı olacaktır.

Utanma

Her anne-baba kendi çocuğunun başarılı olmasını, onaylanmasını ve kabul görmesini arzu eder ve bundan da son derece gurur duyar. Oysa özürlü çocuk, çevrede kabul görmemesi, hatta alay edilmesi, acınması, korkulması ve reddedilmesi gibi olumsuz tutum ve davranışlar yaşayabilmektedirler. Tüm bunlar karşısında aile, özürlü bireyden utanma duygusu geliştirebilmektedir. Sıklıkla, başkaları ile görüşmeyerek, çocuklarını da eve kapatmayı tercih etmektedirler.

Öte yandan, çocuğun toplum içindeki etkinliği, anne ve babanın kendilerine ait rollerini, görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleriyle yakından ilişkilidir.

Aşağıdaki örnekte çocuğunun özründen dolayı utanma duygusunu yaşayan bir annenin duyguları yer almaktadır:

“Çocuğumun otistik olduğunu öğrendiğimde kendimi çok değersiz hissettim. Öyle ki, kendi kişiliğime yönelik takdir edebileceğim hiçbir özelliğim yoktu Kolejden mezun olmam, tıbbiyeye girişim, talebelik hayatımdaki başarılarım, doktor oluşum ve doktor olduktan sonraki övgü ile bahsedebileceğim yaşantılarım, iyi bir eş ve iki tane çocuğa sahip olmanın benim için hiçbir anlamı yoktu. Her şey benim kendi başarıмым eseriydi, ancak gerçek olan benim özürlü bir çocuğun annesi olmamdı.”

Üçüncül Tepkiler

Uzlaşma

Bu davranışları gösteren kişiler, sıklıkla “Eğer çocuğuma bir çare bulursan, hayatımı sonuna kadar sana adarım. ” inancını taşımaktadırlar. Çocuğun derdine çare bulunması, ailelerde son girişim olarak ele alınmaktadır.

Uyum Sağlama ya da Kabul Etme

Anne babanın çocuklarıyla daha olumlu ilişkiler kurabileceklerini fark etmeleriyle başlayan bir süreçtir. Aile üyelerinin tümünün, özürlü çocuğun ailelerindeki varlığı gerçeğini kabul etmeleri aşamasıdır. Kaygılar, korkular azalmış, utanma gibi olumsuz duygularla baş edilmiştir. Artık aile çocuk için ve çocukla birlikte neler yapılabileceğini düşünür ve planlamaya başlamıştır. Böyle bir ortamda çocuğa da kendi özrünü kabul etme ve onunla daha nitelikli bir yaşam sürme şansı tanınmış olacaktır.

Aşağıda uyum aşamasında bulunan bir annenin ifadesi yer almaktadır.

“Başlangıçta çocuğumuzun özürlü olması ailemiz içindeki her bireyi ayrı ayrı, değişik şekillerde ve yoğunluklarda etkiledi. Eşim çocuğumuzun durumundan dolayı son derece utanıyor, bense duyduğum suçluluktan ötürü aşırı kollayıcı, koruyucu davranıyordum. Çocuğumuzdaki problemlerin giderek artması ve daha belirgin hale gelmesi sonucunda, birlikte onun için neler yapabileceğimizi düşünmemiz gerektiğine karar verdik. Bu düşünce bizi birbirimize daha da yakınlaştırmıştı. Çünkü oğlumuzun her ikimize de ayrı ayrı ihtiyacı vardı. Birbirimize destek olmamız, oğlumuzun bize olan ihtiyacını hissetmemiz evliliğimizi daha da yıkılmaz hale getirdi. Çocuğumuzu olduğu gibi kabul etmek, onun için yapabileceklerimiz hakkında ortak tavır ve tutumu geliştirmek artık tek amacımız haline gelmişti.

Aşama yaklaşımı aileyi çocuklarındaki özürlü gördükleri veya duydukları andan, kabul edip uyum sağladıkları aşamaya kadar kendi içinde evrelere ayırarak ele alan bir yaklaşımdır.

Aile Tepkilerini Etkileyen Değişkenler

- Ailelerin sorunla başa çıkma kapasiteleri,
- Ailenin büyüklüğü ve kültürel yapısı,
- Anne babaların kişilik özellikleri,
- Eşlerin birbirlerine ne ölçüde yakın ve destek oldukları,
- Anne babaların evlilik uyumları,
- Dini inanışları,
- Yakın çevrenin ve toplumun özellikleri,
- Aile bireylerinin sosyoekonomik düzeyleri,
- Doktorların davranışları,
- Çocuğun cinsiyeti, özürünün türü ve derecesi gibi faktörler,
- Anne babanın yaşça küçüklüğü ve olgunluğu, aynı zamanda toplumun ve devletin bu çocuklara ve ailelerine verebildiği hizmetlerle servislerin niteliği ve niceliği,
- Aldıkları destek hizmetler,
- Alınan ilk danışmanlık, ilk bilgiler,
- Toplumdaki bireylerin tepkileri ve hazır bulunuşluk düzeyleridir.

Resim9 : Eğitim sürecine katılım

3.2 Ailere Yönelik Hizmetler

- **Rehberlik**
- **Aile Danışmanlığı**
- **Aile Eğitimi**

3.2.1 Rehberlik

Bireyin en verimli bir şekilde gelişmesine ve doyum verici uyumlar sağlamasında gerekli olan tercihleri, yorumları planları yapmasına ve kararlar vermesine yarayacak bilgi ve becerileri kazanması ve bu tercih ve kararları yürütmesi için bireye yapılan sistemli ve profesyonel yardımdır.

Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireylere ve Ailelerine Yönelik Rehberlik

Engelli çocuklara ve ailelerine sunulan rehberlik ve danışma hizmetleri öncelikli olarak engelli çocuğun tanınmasını, yerleştirme ve izleme süreçlerini kapsamaktadır.

Aile Rehberliği

Aile gelişimine katkıda bulunabilmeleri amacıyla ailelere yapılan sistemli ve düzenli çalışmalardır.

Bu çalışmalar iki yönlüdür. Birincisi, ailelere psikolojik yardım yapıp onları rahatlatmak ve özürlü çocuklarının kabulüne yardımcı olmaktır. İkincisi ise okul ve yuvada çocuklarına verilen eğitim programları konusunda bilgilendirerek çocuklarının eğitimine katkıda bulunmalarını sağlamaktır.

Resim10 : *Çocuğunuzun içindeki cevheri keşfedin ve onu destekleyin*

Engelli Bireylerin Ailelerine Yönelik Rehberlik

Özel eğitime muhtaç çocukların ailelerinin psikolojik danışma hizmetine ihtiyacı normallere göre daha belirgindir. Engelin türü ve derecesine göre bu durum belirgin farklılık gösterir. Psikolojik danışmada yöntemler aynı olmakla birlikte çocuk ve aile ile yapılacak görüşmede ve danışmada normallerden farklı bilgiler yer alacaktır.

Neden Aile Rehberliği

- Engelli çocukların özelliklerinin iyi bilindiği ve kabul edildiği bir ev ortamında ilişkiler daha sağlıklı ve çocuğun gelişimine yönelik olacaktır.
- Çocukların okul ortamında öğrendikleri bilgi ve becerileri ev ortamında da uygulayabilmeleri için okul ve ev aile eğitiminin birbirine paralellik göstermesine ihtiyaç vardır.
- Engelli çocuğun okulda kazandığı becerilerin ev ortamında aile ile iş birliği yapılarak pekiştirilmesi, eğitimin sürekliliği, yaygınlaştırılması ve kalıcılığı açısından da gereklidir.
- Ailelerin belli aralıklarla bir araya gelmeleri, kendilerine ve çocuklarına ilişkin duygu, düşünce ve uygulamalarını paylaşmasını amaçlayan anne baba grupları ailelerin psikolojik olarak rahatlamalarına yardımcı olmaktadır.

Aile Danışmanlığı

- Danışma, bu alanda bilgili ve deneyimli bir uzmanla özürülü çocuğun anne babası arasında yer alan, anne babanın sorunlarını çözmek için gerekli tutum ve becerileri geliştirmeleri üzerinde odaklaşan bir öğrenme sürecidir. Danışma sürecinde anne babalara ifade etmekten kaçındıkları öfke, suçluluk, düşmanlık gibi duygularını özgürce ifade edebilmeleri için fırsatlar verilir.
- Ailelere, kendileri ve çocukları için gerçekçi planlar yapabilmeleri konusunda yardım edilir. Anne babaların kendi becerilerine inanmaya başlama ve sosyal çevre ile daha fazla iletişime girmelerine yardımcı olma psikolojik danışmanın hedefleri arasındadır.

➤ **Aile Danışmanlığı Çeşitleri**

- **Bilgi Verici Danışmanlık**
- **Psikoterapi**
- **Ana-Baba Eğitimi (Aile –Uzman İş Birliği)**

Bilgi Verici Danışmanlık

Belli bir özür hakkında, ne olduğu, nedenleri, özellikleri, gelişim alanları, çocuğun ihtiyaçları hakkında aileye bilgi verilir. Bu süreç içerisinde ailelerin çeşitli duygu ve tepkilerini yaşamaları sağlanır. Bilgi verici danışmanlığın bir grup ortamı içinde yapılması, ailelerin birbirleriyle ve danışmanla karşılıklı bilgi, duygu, düşünce ve deneyim alış verişini yapmalarını ve sorular sormalarına olanak sağlar.

Psikoterapi

Psikoterapi yoluyla, duygusal güçlüklerle bağlı olarak anne-babanın yaşadıkları çatışmaları anlamalarına ve çözümlenmelerine yardım edilir.

Aile-Uzman İş Birliği

Anne babanın çocuklarıyla iletişimlerinde etkili olmalarını sağlayan teknikleri ve becerileri öğrenmeleri sağlanır. Her üç yaklaşım birbirini tamamlayan zincirin halkaları gibidir. Ailenin var olan durumuna, problemlerine ve ihtiyaçlarına bağlı olarak bu yardım yöntemlerinden birisine veya hepsine başvurulabilir. Çocuk, her aile için gelecek güvencesi ve mutluluk kaynağıdır. Hamileliğin başlangıcından itibaren ailede değişik duygular yaşanmaya başlanır. Sağlık durumu, cinsiyeti, evde ne gibi değişikliklere neden olacağı, ortamın nasıl düzenleneceği merak konusu olur. Her aile sağlıklı bir bebek bekler; ancak aileye özürlü bir bebek gelmesi durumunda bütün bu duygu ve düşünceler, heyecanlar altüst olur. Ailenin ruh sağlığı bozulur, adeta şoka girer, aile karmaşık duygu ve düşünce çatışması yaşar. Bunun nedenlerini düşünürken bir taraftan çareler arar, ilgili ilgisiz, birçok yere başvurur, çocuklarının sağlığına kavuşması için çeşitli çareler arayışında olurlar. Kızgınlık, utanma, şok, inkâr, depresyon gibi karışık duygularla çocuğu reddetme yoluna gidebilirler, suçluluk duygusu hisseder ya da bir suçlu arayabilirler. Zamanla bu durumu kabullenir, çocuğun eğitimi ve gelişimi konusunda gerekli yerlere başvurup doktor, uzman ve eğitimcilerin desteği ve hizmetiyle eğitimi, gelişimi ve bağımsız davranışlar geliştirebilmesi için çaba sarf ederler.

Aynı zamanda engelli bireyin okulda ve çevresinde, kısaca toplum içinde kabul görmesi önceleri biraz zor olmakla beraber belli bir zaman sürecinin ardından bu birey toplum tarafından normal karşılanmakta ve onun da sağlıklı insanlar gibi sosyal yaşam alanı ve sosyal yaşam hakkı olduğu kabul edilmektedir.

Resim11: Onun en iyi “yaparak” öğrenebileceğini unutmayın

Yeni anne babaya mektup.....

Kısa bir süre önce Down Sendromlu yeni bebeği olan bir annenin erkek kardeşinden bir mektup geldi. Mektubunda "Kız kardeşim, bebeği Down Sendromlu olduğu için depresyona girdi. Lütfen kız kardeşimin daha fazla üzülmemesi için yaşadığımız olumlu şeyleri ona yazın" diyor. Cevap olarak biz de aşağıdaki mektubu yazdık. Özlem'in anne babasının yaşadıklarını bütün ailelerle paylaşmak istedik.

Merhaba,

Kızınız Özlem'in doğumundan dolayı sizleri tebrik ederiz. Bizim de Hakan isimli 6 aylık oğlumuz var. Hakanda Down Sendromlu. Bu bakımdan neler hissettiğinizi anlıyoruz. İlk günlerde böyle bir durumu kabul etmek çok zordu. Güzel hayaller kurmuş ancak bunun yerine çok farklı şeylerle karşılaşmıştık. Ümit ettiğiniz küçük kıızı yitirdiğiniz için yakınmaktan, ağlamaktan korkmayın. Ama hep daha iyiye gidiyor. Üstesinden gelebildiğiniz noktada acı gerçekten azalmaya başlıyor. Sonra güzel küçük bebeğinizle baş başa kalıyorsunuz. Hakan çok tatlı bir bebek ve bize çok ihtiyacı var. Hakan için güçlü olmalıyız. Belki Hakan nükleer fizikçi olamayacak ama sıkı çalışmayla ve sevgiyle, Hakan kendi kendine bakabilecek ve en önemlisi mutlu olabilecek.

Okuduğum bir kitapta Down Sendromlu bir kıızı olan yabancı bir aileyle ilgili olarak şunlar anlatılıyordu: "Durum onlara anlatıldıktan sonra yeni doğan bebeklerini eve getirmeyip bunun yerine enstitüde bakılması için hastaneye bırakmaya karar verdiler. Eve yeni doğan bebeklerini almadan dönünce, büyük oğullarına Down Sendromlu bebeğin problemlerini ve niçin eve getirmediklerini anlattılar. Bunun üzerine küçük çocuk ' Baba, eğer bana bir şey olursa ve artık güzel görünmezsem bu beni de yollayacaksınız anlamına mı geliyor?' diye sordu. Bunun üzerine aile hemen gidip yeni doğan çocuklarını eve getirdi."

2.2.3 Engelli Çocuğın Kabulünde Anne Babaya Öneriler

- İlk iş kabullenmektir. Onu olduğu gibi kabul etmeniz yapacağınız çalışmalarda size en büyük yardımcısıdır.
- Çocuğunuzun eğitimine erken yaşta başlayın.
- Çocuğunuzun sosyal ve fiziksel ortamlardan kısıtlamayınız.
- Çocuğunuzda beklentilerinizi özür ve özelliklerine göre ayarlayın.
- Aşırı korumayınız. Ona fırsat veriniz.
- Çocuğunuzun hastalıklardan korunması toplum tarafından benimsenmesi için özellikle el, saç, yüz, beden, giysi temizliğine dikkat edin.
- Çocuğın her türlü gelişimi için gereken ilgi ve şefkatini ona sürekli gösterin.
- Öğretilmek istenilen herhangi bir konuda model olunuz. Öğreteceğiniz işin ya da konunun tamamını birden öğretmeyin. Parça parça tekrarlar ile öğretmeye çalışın. Örneğin sabah temizliği için önce el yıkamayı, sonra diş fırçalamayı, sonra da saç taramayı öğretin.
- Çocuğunuzun tek başına bir şeyler yapmasına izin veriniz.
- Çocuğunuza tutarlı davranınız.
- Zamanla yapmaya başladığı olumlu davranışları gözden kaçırmayın, ödüllendirin.

- Diğer engelli çocukların aileleri ile bir araya gelip, duygu ve düşüncelerinizi paylaşınız.

Konuşmasını istiyorsanız;

- İlk önce çocuğunuzda konuşma ihtiyacı yaratmalısınız. Onun işaretle belirttiği isteklerine anında yanıt vermeyin. İhtiyaçlarını sözcüklerle ifade etmesi için teşvik edin.
- Çocuğunuzun uydurduğu sözcükleri kullanmamaya, doğrusunu söyletmeye çalışın.
- Nesne ve hayvanların seslerini tanıttın ve taklit etmesini isteyin.
- Onunla 2-3 kelimelik kısa, basit ve anlaşılır cümleler kurarak konuşun.
- Çevresindeki kişilerin ve kullandığı eşyaların isimlerini öğreterek başlayabilirsiniz.
- Yaşına uygun resimli öykü ve masallar okuyun.
- Birlikte şarkı söyleyin.
- Telaffuz hatalarını onu telaşa düşürmeden ve tedirgin etmeden düzeltin.
- Doğru söyleme çabasını mutlaka ödüllendirin.

Resim 12: Yapabildikleri yapamadıklarından daha önemlidir

Nesne isimlerini öğretilen istiyorsanız;

- Dikkatini topladığı nesneye dokunarak isimlendirin.
- ‘Bu ne?’ sorusuyla onu da isimlendirmesi için yönlendirin. Öğrendiği nesne isimleri ile basit emirleri yerine getirmesini sağlayın. ‘Sandalyeye otur.’ gibi.
- Görsel algısı gelişsin ve daha çok sözcük öğretilen istiyorsanız, renkli bir resmi “Bu resimde neler var?” sorusuyla parmağınızla işaret ederek anlatın.
- Resimdeki nesne, hayvan vb. ayrıntılara bakmasını ve isimlendirmesini isteyin.
- Resimler üzerinde ‘Başka ne var?’ sorusuyla serbest konuşmasına izin verin.
- Sık rastladığı nesne resimlerini sayfalara yapıştırarak bir çalışma defteri oluşturun.
- Resmin altına büyük harfle nesnenin ismini yazabilirsiniz.
- Bu defterde gösterilen nesneyi isimlendirme, istenen resmi bulma, resmi gerçek nesneyle eşleştirme gibi çalışmalar yapabilirsiniz.
-

Sayı saymasını istiyorsanız;

- Bir elinin parmaklarına sırayla dokunarak ve sayarak başlayın.
- İki elin parmaklarını sırayla dokunarak sayabilir duruma geldiğinde nesne sayma çalışması yapın.
- On nesneyi sayabilir duruma geldiğinde ‘Bu kadar göster’, ‘Bu kadar ver’ çalışmalarına geçebilirsiniz.
- Bu çalışmalar önce 1 sayısıyla başlamalı, daha sonra sırayla 2 ve 3 ve diğerlerine geçilmelidir.
- 1 üzerinde çalışırken ara sıra 2 tane isteyerek dikkatinin gelişmesini sağlayın.
- Bir kavramı öğrendiğinden emin olmadan diğerine geçmeyin.
- Çocuğunuz istenilen sayıda nesneyi seçip verebilir duruma gelene kadar çalışmayı sürdürün.

Renkleri bilsin istiyorsanız;

- İlk olarak kırmızı rengi gösterin ve isimlendirin.
- Çeşitli kırmızı renkteki nesnelere göstererek kırmızı kavramını tekrar edin.
- ‘Kırmızı kalemi ver’, ‘kırmızı düğmeyi al’ gibi yönergelerle dört ana rengin arasından kırmızıyı seçmesini öğretin.
- Daha sonra mavi rengi tanıttın.
- Her iki rengi de öğrendiğinde “mavi kalemi masaya koy”, “kırmızı kutuyu bana ver” gibi yönergelerle mavi ve kırmızıyı beraber çalıştırın.
- Kırmızı ve maviyi öğrendiğinde sarı ve yeşil renk kavramlarıyla devam edin.
- Öğrettiklerinizi renk eşleştirme ve boyama gibi çeşitli oyun ve aktivitelerle pekiştirin.
- Çevresindeki renklere dikkatini çekin ve ‘Bu ne renk?’ sorusuyla isimlendirmesini isteyin.

Ellerini iyi kullansın, dengeli hareket etme becerisi kazansın istiyorsanız;

- Evdeki çeşitli eşyaların nasıl kullanılacağını öğretebilir, ona küçük sorumluluklar verebilirsiniz.
- Boş zamanlarını çizme ve boyama gibi faaliyetlerle geçirmesini sağlayabilirsiniz.
- Ucu küt küçük bir kağıt makasla ile kesmeyi, resim ve şekilleri kesip çıkarmayı, sonra da yapıştırmayı öğretebilirsiniz.
- Hamur veya çamurdan farklı şekiller oluşturmayı gösterebilirsiniz.
- Kağıdı çeşitli şekillerde katlamayı öğretebilirsiniz. Boncuk dizdirebilirsiniz.
- Küp, yap boz, lego, vb. işlevsel oyuncaklar olarak hem zihinsel hem de motor gelişimine katkıda bulunabilirsiniz.
- Açık havada top ve balonlarla oynayabilir, bisiklete binebilirsiniz.
- Değişik zeminler üstünde merdiven çıkmayı, takla atmayı, zıplamayı, engellerin üstünden atlamayı, tek ayak üstünde durmayı, geri geri yürümeyi, yön değiştirerek koşmayı öğretebilirsiniz.

Diğer insanlarla bir arada olmayı öğrensin istiyorsanız,

- Ona akraba ve arkadaşlarınızın fotoğraflarını göstererek ve isimlendirerek sosyal çevrenizi tanıttın.
- Yaşıtlarının olduğu, arkadaş edinebileceği ortamlara götürün, onlarla iletişim kurup oynamasına yardımcı olun.
- Toplumsal kuralları sırası geldikçe öğretin ve bunlara adapte etmeye çalışın.
- Çarşı, market, park, plaj gibi sosyal ortamlara götürerek farkında lüğının artmasını sağlayın.
- İlgı ve yetenekleri doğrultusunda sportif ve sanatsal faaliyetlere yönlendirerek sosyal çevresini olabildiğince genişletmeye çalışın.
- Küçük yaşlardan itibaren kreş, anaokulu gibi örgün eğitim kurumlarında eğitim görmesi, kaynaştırma eğitimine katılması, böylece bir an önce topluma entegre olması için çaba gösterin

“Engelli çocuğa sahip ailenin her türlü desteğı görmesi ve yaşadığı sıkıntının en aza indirilmesi için toplumun tüm kesimleri üstüne düşeni yapmalıdır.”

UYGULAMA FAALİYETİ

Engelin kabulü konusunda etkinlik örnekleri hazırlayınız. Hazırladığınız etkinlikleri arkadaşlarınızla paylaşınız.

	İşlem Basamakları	Öneriler
1.	Engelli aileleri ile çalışmada dikkat edilecek hususları öğreniniz.	Bu hususları çeşitli kaynaklardan ve bu alanda çalışan kişilerden araştırınız.
2.	Özürlülüğün kabul edilmemiş nedenlerini öğreniniz.	Özürlülüğün kabul edilmemiş nedenlerini internetten ve özürlü çocuğu olan ailelerden araştırınız.
3.	Çocuğun özürlü oluşundan en çok etkilenen kimlerdir, araştırınız.	Yazılı kaynaklardan ve özel eğitim kurumuna giderek, kurum çalışanlarından öğreniniz.
4.	Özrün kabulünde aileyi rahatlatacak bilgileri araştırıp bir pano hazırlayınız.	Fizyoterapist, rehber öğretmen, çocuk gelişimi ve zihinsel engelliler öğretmenlerinden sorarak bilgi edininiz. Uyarıcı pano hazırlayınız.
5.	Özürlü çocuğun kabulünde ailelerin geçirdiği aşamaları öğreniniz.	İnternette, yazılı kaynaklardan ve bu alanda çalışanlardan araştırınız.
6.	Engelli çocuğu olan aile tepkilerini etkileyen değişkenleri öğreniniz.	Yazılı kaynaklardan ve engelli çocuğu olan ailelerden öğreniniz.
7.	Engelin kabulünde önemli etkenleri öğreniniz.	İnternette, yazılı kaynaklardan araştırınız.
8.	Anne baba öğretmen iş birliğinin yararlarını öğreniniz.	Yazılı kaynaklardan ve engelli çocuğu olan ailelerden ve eğitimi ile ilgilenen öğretmenlerden sorarak öğreniniz. Arkadaşlarınızla paylaşınız.

DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ

Uygulama faaliyetinde yapmış olduğunuz çalışmaları kendiniz ya da arkadaşınızla değişerek değerlendiriniz.

	Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1	Engelli aileleri ile çalışmada dikkat edilecek hususları öğrendiniz mi ?		
2	Özürlülüğün kabul edilmeyiş nedenlerini öğrendiniz mi ?		
3	Çocuğun özürlü oluşundan en çok etkilenenler kimlerdir araştırdınız mı ?		
4	Özrün kabulünde aileyi rahatlatacak bilgileri araştırıp pano hazırladınız mı ?		
5	Hazırladığınız panoyu sınıf arkadaşlarınızla paylaştınız mı ?		
6	Özürlü çocuğun kabulünde ailelerin geçirdiği aşamaları öğrendiniz mi ?		
7	Engelin kabulünde önemli etkenleri öğrendiniz mi ?		
8	Anne baba öğretmen iş birliğinin yararlarını öğrendiniz mi ?		

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

ÖLÇME SORULARI

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak doğru seçeneği kurşun kalem kullanarak işaretleyiniz. Cevaplarınızı cevap anahtarından kontrol ediniz.

1) Hangisi engelli çocuğu olan aile tepkilerini etkileyen değişkenlerdendir ?

- A) Eğitim programları
- B) Anne babanın kişilik özellikleri
- C) Öğretmenin tutumu
- D) Kardeşlerin tutumu

2) Engelin kabulünde en önemli etken aşağıdakilerden hangisidir ?

- A) Doktorların davranışı
- B) Ailenin sosyoekonomik düzeyi
- C) Ailenin sorunla başa çıkabilme kapasitesi
- D) Hepsi

3) Hangisi ailenin tepkilerini etkileyen değişkenlerden **değildir** ?

- A) Ailenin büyüklüğü ve kültürel yapısı
- B) Eşlerin birbirlerine ne ölçüde yakın ve destek oldukları
- C) Özürlü çocuğu olan ailelerle iletişim
- D) Anne babanın yaşı

4) Hangisi öğretmen anne baba iş birliğinin yararlarındandır ?

- A) Aileyi rahatlatma
- B) Çocuğun sorunlarını temelden çözme
- C)Çocuğa verilen eğitim öğretimde amaca ulaşma
- D)Çocuğun engelini ortadan kaldırma

5) Hangisi engelli aileleri ile çalışmada dikkat edilmesi gereken hususlardandır ?

- A) Yapıcı ve etkili problem çözme becerileri geliştirmelerine yardımcı olmak.
- B) Engelin önlenmesine yardımcı olmak
- C) Maddi imkanlar sağlamak
- D) Olumsuz çevre koşullarından arındırmak

6) Özürlülüğün kabul edilmeyiş nedeni aşağıdakilerden hangisi olabilir ?

- A) Özür ve özürle başa çıkma yolları hakkında bilgi sahibi olmamak
- B) İlk açıl原因an doktora karşı tepki
- C) Tüm beklentiler normal olduğu için olumsuz duruma tepki
- D) Hepsi

7) Çocuğun özürlü oluşundan en çok etkilenenler kimlerdir? Hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?

- A) Okulda öğrenciler ve öğretmenler etkilenir.
- B) Mahallede çocuklar etkilenir.
- C) Aile içindeki her birey , değişik şekillerde ve yoğunlukta etkilenir.
- D) Sadece anne baba etkilenir.

8) Hangisi özrün kabulünde aileyi rahatlatacak bilgilerdendir ?

- A) Erken tedaviye başlama
- B)  zr n nedenini  ğrenme
- C) Doğru teşhis konulması
- D) Hepsi

9)  z rl  çocuğun kabulünde ailelerin geçirdiği aşamalar üç ana başlık altında toplanır. Aşağıdakilerden hangisi ikincil tepkiler içinde yer alan durumlardandır ?

- A) Suçluluk, reddetme
- B) Suçluluk, kararsızlık, kızgınlık, utanma
- C)Uzlaşma, uyum sağlama, kabul
- D) Şok, reddetme, acı çekme (depresyon)

10) Aşağıdakilerden hangisi  z rl y  kabul aşamasında  unc l tepkiler içinde yer alan durumlardandır?

- A) Şok, suçluluk, kızgınlık
- B) Kararsızlı, reddetme, utanç
- C) Uzlaşma, uyum, kabul
- D) Uzlaşma, suçluluk, kabul

DEğERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız ve doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Yanlış cevapladığınız sorularla ilgili öğrenme faaliyetlerini tekrarlayınız.

Tüm cevaplarınız doğru ise modül değerlendirmeye geçiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki sorularda boş olan yerlere uygun olan kelime / kelimeleri işaretleyiniz cevaplarınızı cevap anahtarından kontrol ediniz.

1) Eğitime alınamayacak derecede engelli çocuklara uygulanır.

- A) Kaynaştırma modeli
- B) Oyunla öğretim modeli
- C) Çocuktan çocuğa eğitim modeli
- D) Evde eğitim modeli

2) Özürlü çocuğun eğitimine başlarken yaralanılır.

- A) Öğretmenden
- B) Çocuğun mevcut yeteneklerinden
- C) Kaynaştırma eğitiminden
- D) Doktorlardan

3) Özürlü çocuğun bireysel davranış geliştirebilmesi için engel teşkil etmeyecek şekilde düzenlenmelidir.

- A) Oyun yeri
- B) Sınıf ortamı
- C) Ev ortamı
- D) Çevre

4) Özürlünün kabulünde üçüncül tepkilerdendir.

- A) Kızgınlık
- B) Suçluluk
- C) Reddetme
- D) Uzlaşma

5) Görüşme yapmadan önce alınız. belirleyiniz.

A) randevu -- görüşme konusunu

B) randevu – sorunu

C) izin – görüşme yerini

D) izin – görüşmeciyi

6) Özürlü bireyin görevini istediği gibi yerine getirememesi özrün teşkil etmesindedir.

A) sakatlık

B) zedelenme

C) engel

D) yetersizlik

7) Yetersizlik ve özel eğitimle ilgili temel kavramlardandır.

A) sakatlık -- özür

B) zedelenme – özür

C) yetersizlik – engel

D) zedelenme – sapma

8) Çocuğun özürlü olduğunu duyar duymaz ailelerin tepkisi içindir.

A) çevreden etkilendikleri

B) doktorlara kızdıkları

C) tüm beklentiler normal olduğu

D) çocuğun okula alınmadığı

9) Ailelerin sorunla başa çıkma kapasiteleri en önemli etkidir.

- A) engelin kabulünde
- B) ailenin sosyoekonomik düzeyinde
- C) doktorların tutumunda
- D) ailenin rahatlamasında

10) Ailelerle çalışmada önemlidir.

- A) ailelerden bilgi almak
- B) ailelere yönelik eğitim programı hazırlamak
- C) ailelerin isteği doğrultusunda bilgi vermek
- D) ailelerin sorunlarına çözüm bulmak

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı, cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Yanlış cevaplar verdiyseniz öğrenme faaliyetinin ilgili bölümüne dönerek ilgili bölümü kontrol ediniz.

Öğrenme faaliyetleri ölçme değerlendirme ve modül değerlendirme bölümünde istenen çalışmaları başarı ile tamamladıysanız öğretmeninizle iletişim kurarak diğer modüle geçebilirsiniz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ -1' İN CEVAP ANAHTARI

SORULAR	CEVAPLAR
1	D
2	B
3	C
4	B
5	B
6	D
7	C
8	D
9	D
10	A

ÖĞRENME FAALİYETİ 2'NİN CEVAPLARI

SORULAR	CEVAPLAR
1	C
2	D
3	D
4	B
5	B
6	D
7	D
8	D
9	C
10	B

ÖĞRENME FAALİYETİ 3'ÜN CEVAP ANAHTARI

SORULAR	CEVAPLAR
1	B
2	D
3	C
4	C
5	A
6	D
7	C
8	D
9	B
10	C

MODÜL DEĞERLENDİRMEİNİN CEVAP ANAHTARI

SORULAR	CEVAPLAR
1	D
2	B
3	C
4	D
5	A
6	C
7	B
8	C
9	A
10	B

ÖNERİLEN KAYNAKLAR

- AVCI Neslihan, Özlem ERSOY ; Özel Eğitim, Yapa yayın pazarlama, Ankara, 2001.
- KIRKINCIOĞLU Meliha; Çocuk Ruh Sağlığı, Yapa yayın pazarlama, Ankara, 2003.
- NAZİK Behire; Çocuk Ruh Sağlığı -1, Yapa yayın pazarlama, Ankara, 2000.
- ÖZSOY Yahya, Mehmet ÖZYÜREK, Süleyman ERİPEK; Özel Eğitime Giriş, Karatepe Yayınları,Ankara, 1992.
- ENÇ Çağlar Özsoy, Özel Eğitime Giriş, Ankara üniversitesi Basımevi, Ankara, 1987.
- M.E.B. özel eğitimle ilgili kanun ve yönetmelikler.
- Özel Eğitim Dergisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Mayıs 1991, C1, Sayı1.
- http://www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/hizmetler/özürlü/shcek_ozrhim_yaklaşım.asp.
- Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları (<http://orgm.meb.gov.tr>)
- Ataman A. (Editör) (2003) Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş Gündüz Eğt. Ve Yay. Ankara
- İftar-Kırcaali, G. (2003) Otistik Özellik Gösteren Çocuklara İletişim Becerilerinin Kazandırılması YA-PA yay. İstanbul
- Kırcaali-İftar, G., Birkan B. ve Uysal. A. Zihin Özürlü Çocuklara Kavram Öğretimi. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2005.
- Özyürek, M. (2000) Tutumlar ve Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi Ankara: Karatepe Yayınları.
- Varol, N. (2004) Özbakım Becerilerinin Öğretimi Kök Yay. Ankara
- Sucuoğlu B. Çiftçi, İ. (2003) Bilişsel Süreç Yaklaşımıyla Sosyal Beceri Öğretimi Kök Yay. Ankara
- Sucuoğlu B. , Akkök, F. (1989) Anne Baba Rehberliği El Kitabı: Temel Becerileri Kazandırma Yöntemleri ODTÜ Geliştirme Vakfı Yay.
- Küçükahmet, Leyla. (2005) Güneşi Tutabiliriz Ümit Ofset Matbaacılık (Gazi Ün. Özel Eğt. Böl. Prof.Dr.Ayşegül ATAMAN' dan temin edilebilir.)
- Korkmaz Barış. (2005)Yağmur Çocuklar Otizm nedir 8.Gün Özel Eğt. Yay.
- Özkal, A. (2004) Sessiz Melek Abra Eğt. Ve Gel. Yay.
- Tapan Elçin. (1995) Ben Mutlu Bir Down Annesiyim Yapı Kredi Yay. İstanbul
- Tapan Elçin. (1998) Devam Eden Hikayemiz (Ben Mutlu Bir Down Annesiyim 2) Yapı Kredi Yay. İstanbul
- Turan, Ayşegül. (2000) Sevgi Dili Konuşan Çocuklar Sistem yayıncılık

KAYNAKLAR

- AVCI Neslihan, Özlem ERSOY ; Özel Eğitim, Yapa yayın pazarlama, Ankara, 2001.
- BAYDIK B., Özel Eğitimde Kaynaştırma ve Okul Öncesi Kurumları Kaynaştırmadaki Önemi, Milli Eğitim, 136, Ekim, Kasım, Aralık 1997.
- BİLİR Ş.,Özürlü Çocukların Erken Tanısı ve Eğitimi- Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1986.
- ERİPEK S., Engelli Çocukların Normal Sınıflara Yerleştirilmesi : Kaynaştırma, Anadolu Üniversitesi Eğitim F akültesi Dergisi 1:2 Şubat sayısı.
- KIRKINCIOĞLU Meliha; Çocuk Ruh Sağlığı, Yapa yayın pazarlama, Ankara, 2003.
- NAZİK Behire; Çocuk Ruh Sağlığı -1, Yapa yayın pazarlama, Ankara, 2000.
- ÖZSOY Yahya, Mehmet ÖZYÜREK, Süleyman ERİPEK; Özel Eğitime Giriş, Karatepe Yayınları,Ankara, 1992.
- ENÇ Çağlar Özsoy, Özel Eğitime Giriş, Ankara üniversitesi Basımevi, Ankara, 1987.
- M.E.B. özel eğitimle ilgili kanun ve yönetmelikler.
- Özel Eğitim Dergisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Mayıs 1991, C1, Sayı1.
- [http\\www.shcek.gov.tr\portal\dosyalar\hizmetler\özürlü\shcek_ozrhim_yaklaşım.asp](http://www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/hizmetler/özürlü/shcek_ozrhim_yaklaşım.asp).
- [http\\www.google.com.tr\özel_eğitim](http://www.google.com.tr/özel_eğitim).
- [http\\www.dostyasam.org/yasam.html](http://www.dostyasam.org/yasam.html)
- [http\\www.bianet.org/2004/12/02/50186.htm](http://www.bianet.org/2004/12/02/50186.htm)
- [http\\www.engelli.gen .tr/](http://www.engelli.gen.tr/)